

NORRINGEN

2022

KAMRATFÖRENINGEN NORRA SKÅNINGAR

NORRINGEN

2022

KAMRATFÖRENINGEN NORRA SKÅNINGAR

Medlemsblad 3-4

REDAKTION:
Bertil Håkanson (red), övriga styrelsen.

ISBN 978-91-977910-2-1

Åhus Tryckeri 2022

2022 – året där ljuset i tunneln kom av sig

Vi började se ljuset i tunneln för drygt ett år sedan när pandemirestriktionerna hävdades. Jag siade då om fler sprutor och jag fick själv min femte i veckan som gick. Den lär inte vara den sista, men det är ett billigt pris för att göra vad som göras kan för att undvika att drabbas alltför allvarligt av Coronan med varianter. Både jag och Cecilia drabbades av en mycket lindrig variant i början av året.

Vår verksamhet är äntligen igång igen i full omfattning och en tapper skara kan träffas under trevliga former på Stora Kronohuset. Vi hade vårt 85-årsjubileum för föreningen på Nationaldagen där engagemanget från några styrelseledamöter ”med portfölj” uppmärksammades. Jan Appelqvist, Bertil Håkanson och Lars Johansson honorerades med SMKR silvermedalj och Claes-Göran Andersson fick en ”2” på den guldmedalj som han, visade det sig, redan hade. Den siffran har han gjort sig väl förtjänt av. På Höstmötet hade vi Kristianstads kommuns förre säkerhetschef Peter Zerpe som talare. Han pratade om civilt försvar då, nu och lite om den återuppbyggnad som nu startat. Detta är nu, sent omsider, definitivt ett ämne i tiden.

Det hann bara gå några månader i ljuset innan ett nytt, och på sikt troligen mycket värre, mörker slog till i gryningen den 24 februari. Ryssland, eller snarare Putin, valde då att genomföra ett storskaligt anfall på Ukraina för att göra processen kort med dem och avsluta det som han (Putin) påbörjade 2014 avseende Krim. Men det visade sig att den, som han säkert trodde snabba, processen snart kom på skam. Putins bedömning att Ukraina och president Volodymyr Zelenskyj snabbt skulle ge upp var fullständigt fel. Det finns ingenting idag som tyder på att några av Putins ingångsvärden för anfallet har stämt. Förutom Ukrainas kraftfulla motstånd på marken har han lyckats med att ena EU mer än på länge samt att Sverige och Finland har (äntligen!) sökt medlemskap i NATO. Vem såg det komma för ett år sedan? I alla fall inte den avgående försvarsministern! Finland agerade snabbt och reste runt till ett antal medlemsländer för att säkerställa en acceptans för sin ansökan. Sverige fastnade tyvärr i en intern process med att förankra ansökan inom ’partiet’ istället. Den regeringen förstod inte Turkiets roll och president Erdoğanns sätt att resonera. Framgångsfaktorn i det letar jag fortfarande efter.

Även Putin tycks leta efter framgångsfaktorer. Den ryska arméns uppträdande i alla dimensioner förvånar nog många, inte minst Putin. Det började med den stillastående 6 mila fordonskonvojen som närmast blev sittande fåglar för de ukrainska försvararna. Här utmärkte sig inte minst de svenska vapnen snabbt! Det ryska ledarskapet, både av och inom armén, lämnar mycket i övrigt att önska (åtminstone av den ryska ledningen). Soldaterna visste knappt i början att de ens var i Ukraina och vad de skulle göra där. Alla de uppenbara och fruktansvärda krigsbrott som har begåtts går knappt att räkna och där ligger huvudansvaret högst upp i den

ryska statsledningen! Förlusterna av personal och materiel är närmast gigantiska enligt ganska eniga bedömare och dessa tillsammans med sanktionerna mot Ryssland närmast lamslår den ryska krigsindustrin. De lär helt sakna utrustning för vinterkrigföring. Ska nu den vinter som tidigare räddat Ryssland/Sovjetunionen bli den faktor som sänker dem? Det vara en nåd att stilla bedja om. Men Putins största missbedömning är nog president Volodymyr Zelenskyj och hans förmåga att ledan sitt folk och det internationella stödet han får.

Likväl som det fanns/finns misstankar om Kinas medverkan till spridningen av coronaviruset finns det nu funderingar kring Rysslands inblandning i sprängningarna av Nord Stream 1 och 2 på Östersjöns botten. Ryssland stängde tidigt av kranarna för gasleveranserna för att pressa EU i allmänhet och Tyskland i synnerhet inför vintern. Putin förnekar givetvis att Ryssland är skyldiga med den till synes logiska förklaringen att vi inte spränger vår egen ledning och förstör våra möjligheter att få inkomster den vägen. Men, om nu gasen inte kan levereras är det en rimlig strategi från Putin att pressen/ stressen i Väst ska öka. Det är känt att Ryssland har förmågan att agera på djupet med marina Spetsnaz-förband. Det är kanske inte lika bekant för alla att det finns en organisation 'GUGI' (Huvudstyrelsen för undervattensforskning). Den startades i mitten av 60-talet, men blev känd först cirka 40 år senare. De ska vara 'bestyckade' med bl.a. ubåtar med specialutrustning som gripklor och andra verktyg, kameror och strålkastare för att kunna genomföra operationer på havsbotten på stora djup.

Detta är ett typiskt ryskt sätt att agera. Först förneka inblandning, men sedan ändå göra det helt klart att man har förmågan. Dvs en kapacitet att angripa även andra typer installationer på havens botten där el, tele och internet transporteras. Dessa kablar är livsviktiga för framförallt västvärlden men i avsevärt mindre utsträckning för Ryssland. Var denna hybridkrigföring kommer att sluta återstår att se. Vad händer om Putin hamnar med ryggen mot väggen? Då kan slutet vara nära och den klimatkris som många pratar om bortåt mitten av seklet, känns i det perspektivet dessvärre inte lika akut!

Jag kan bara konstatera att vi nu är inne i 'KK 2' (Kalla Kriget 2). Det är mycket strul som uppstår och inte bara i Sverige. Järnvägar i Sverige och Tyskland, Västlänken i Stockholm nyligen, elförsörjningen, Coops kassasystem i fjor osv. Var står Kina om det skorpar till sig riktigt i Ukraina och hur kommer Xi Jinping att agera avseende Taiwan? Hur går utvecklingen i Iran och vad stödjer de Putin med? Nordkoreas agerande är mycket farligt. Jag känner att temperaturen stiger nästintill dag för dag.

I skrivande stund/-er är en ny regering på väg in och de har många kriser att hantera. Onekligen har Putin en viss påverkan på några av dem, förutom den utrikes- och säkerhetspolitiska kris som han närmast personligen har skapat, men även tillgången till och priserna på energi. Fast

i det senare fallet har den avgående regeringen själva bidragit med en totalt misslyckad energipolitik, framförallt genom att med olika beslut i praktiken slå undan benen på kärnkraften. Många representanter för ett parti i regeringsställning har de senaste åren dessutom beskyllt Försvarsmakten för att mer eller mindre konsekvent sätta käppar i hjulen för vindkraften. Så är det inte! När försvaret säger nej finns det skäl för detta, men dessa skäl kan naturligtvis inte kommuniceras öppet med tanke på rikets säkerhet. Jag noterar att vi även har fått en 'Minister för civilt försvar' och ämnet är fört till Försvarsdepartementet.

Med tanke på omvärldsutvecklingen behöver vi definitivt inte aktivister inom landet som på olika sätt skapar problem för oss. Oavsett om det gäller energiförsörjningen eller förutsättningarna via miljö-konsekvensbeskrivningar in absurdum för vår basindustri som skogsproduktion och cementtillverkning eller försvarets möjligheter till övningar mm. En del av dessa organisationer har dessutom, föga förvånande, över tiden sponsrats av Sovjetunionen/Ryssland!

Vi har nu hunnit se regementen som återuppstår efter ett antal års Törnrosasömn. Visserligen består de ännu så länge bara av små kadrar då återuppbyggnaden tar många år. Men trendbrottet är gjort och det är hela Totalförsvaret som ska återuppbyggas. Även Norra skånska regementet halkade in i denna debatt då Liberalernas ordförande Johan Pehrson passerade Rinkaby på försommaren. Tyvärr visste jag inte om det i förväg, annars skulle jag sett till att varit där när det begav sig.

Apropå detta så har jag noterat att det finns ett antal medlemmar som tycker att vi inte ska fatta det andra och slutgiltiga beslutet om nedläggning av vår förening i december 2026. Efter att ha deltagit i två arrangemang inom ramen för SMKR under året tycker jag onekligen att det vore synd om vi stänger butiken för regementets minne efter 215 år. För att ventilerar frågan i god tid kommer den att tas upp vid årsmötet den 22 april då det troligen kommer att finnas en motion i ärendet författad av Håkan Birger. Det krävs då att några fler aktiverar sig genom ett personligt engagemang och gärna att en arbetsgrupp eller motsv. börjar fundera på en verksamhetsutveckling på längre sikt för föreningen.

Från oss alla i styrelsen till er alla i kamratföreningen säger jag

God Jul och ett Gott Slut

på detta (o)nådens år som vi nu kan fira tillsammans med nära och kära under vår devis

Ära, Skyldighet och Vilja!

Er tillgivne ordförande Jerker Westdahl

IN MEMORIAM

Följande medlemmar har avlidit:

Ove Berndtsson	Kristianstad
Margareta Hanngren-Sallrot	Ängelholm
Curt Bokelund	Göteborg
Rolf Tinder	Göteborg
Börje Nilsson	Limhamn
Karin Andersson	Kristianstad
Gustav Wennberg	Kristianstad
Arne Nilsson	Älmhult
Sven Eskilsson	Osby
Lars-Gösta Hultberg	Råå
Henry Barholt	Farsta
Per Arne Palm	Kivik
Ingrid Ohlsson	Kristianstad
Ingmar Andersson	Kristianstad
Bengt Ekström	Ängelholm
Anders Jansson	Bjärred
Johan Kinberg	Rydebäck
Ann-Mari Åkesson	Tollarp
Lennart Ohlsson	Kristianstad

*Frid över det ljusa minnet
av kamraterna*

Norringeåret som har gått

Jubileumsmiddag

Med anledning av att det var 210 år sedan regementet bildades genomfördes en Jubileumsmiddag den 18 december på Mässen i Stora Kronohuset.

En vackert dukad lokal med utmärkt mat och goda viner bidrog till den glada stämningen.

Inbjudna gäster var Wendisterna Lena och Hugo Nystrand

Årsmötet den 7 augusti

Årsmötet förlades i år med god hjälp från P7 och Rinkabydetachmentet till Rinkaby läger. Förhandlingarna hölls i matsalen och lunchen hämtades från 1 Kök i Rinkaby.

Glada herrar trivs i kaffesoffan och lyssnar spánt på vad Peo har att förtälja

En glad ordförande

Lika glada revisorer, Leif Dahlqvist och Jonny Oddstig, för styrelsen har just beviljats ansvarsfrihet.

Fanjunkare, tidigare K/Kn Kenneth Nilsson, även kallad Möllaren höll ett intressant föredrag. Illustrationen var som gjord av Papphammar själv.

Ulf Nilsson och Håkan Birger lyssnade och antecknade.

Maten kom från 1 Kök och då gäller det att hålla sig framme. En redi skauning är allri sämre än trea i madakön!

Veterandagen den 29 maj

Veterandagen firades stort med hjälp av Hemvärnsmusikkåren och ett stort antal veteraner. Inför veterandagen gjordes en insamling av Norringarna, Wendisterna och Reservoffice-rarna i Nordöstra Skåne vilket resulterade i en minnessten som invigdes denna dag. Stenen gjordes och levererades av Glimmasten AB i Glimåkra.

Norringen, ordförande i Svenska Veteranförbundet Sverker Göranson höll högtidstalet

Dags för kransnedläggning. I mitten stf C P7 **NN**

Ordförande i Nordöstra Skånes Reservofficersförening, Jörn Holmgren talar. Jörns medborgarförslag lade grunden till denna plats i Tivoliparken.

Minnesstenen överlämnas till Kristianstads kommun av vice ordförande i Svenska Veteranförbundet Jerker Westdahl. Mottagare är Kommunfullmäktiges ordförande Bo Silverbern.

Kamratföreningen 85 år

Att kamratföreningen firade 85 år uppmärksammades och firades med en samling på Mässen i Stora Kronohuset som innehöll både tårta, tal och medaljutdelning.

Kalle Karlsson njuter en sval dryck och damsällskap vid samlingen

Ordförande Jerker hälsar välkommen. Vid hans sida ordförande för Svenska Militära Kamratföreningars Riksförbund Anders Emanuelson, tidigare chef P7 som höll ett intressant anförande.

Sven-Erik Olsson och Lars-Henning Persson trivs.

Claes-Göran Andersson tilldelades SMKR:s medalj i guld för andra gången

Så gör även nuvarande och förra kassaförvaltare, båda vid namn Bertil för enkelhetens skull.

C-G berättade därefter initierat om kamratföreningens historia.

SMKR:s medalj i silver tilldelades styrelsemedlemmarna Lars Johansson, Jan Appelqvist och Bertil Håkanson

Döbelnsdagen den 13 september

I vanlig ordning högtidlighölls Döbelnsdagen med en samling vid regementets grav, numera kulturgrav. Ordförande Jerker Westdahl talade och lade ner en vacker blomsteruppsättning i gult och rött. Karl-Gustav Karlsson och Tommy Stjernqvist förde fanorna.

Höstmötet den 14 oktober

Höstmötet genomfördes på Mässen i Stora Kronohuset. Trivsamt samvaro som vanligt och ett intressant och tankvärt föredrag om det civila försvaret då och nu.

Bertil och Ingrid Kleberg lyssnar förundrat på Lars-Henning Strand. En jakthistoria manne?

Glada Norringar: Stående Yvonne och Leif Åke. Jörgen, Anita och Marianne trivs i soffan

Peter Zerpe berättar om hur nedmonteringen av det civila försvaret skett och om den mödosamma vägen tillbaka.

"Kan detta gå?"

Peter tackas av Jerker med en flaska vin och lite Cf-bäsk

Nordiska kamratföreningsmötet i Finland

Finlands Försvarsmakt beslutade, efter viss tvekan pga pandemin och övrig omvärldsutveckling, att det 38. Nordiska kamratföreningsmötet 2022 skulle genomföras. Tid och plats blev 16–19 juni i Tavastehus (Hämeenlinna) i Tavastland och med Pansarbrigadens kasernområde i Parola som nav. Det var ett mycket intressant och bra program som finnarna hade lagt upp. Inte minst beroende på de NATO-ansökningar som Finland och Sverige hade skickat in en månad tidigare. Vi var ungefär 130 deltagare från Finland, Danmark, Norge och Sverige så det gavs många tillfällen till förbrödning med båda gamla och nya ansikten.

Torsdagskvällen inleddes med incheckning på båten med middag och samkväm. På fredagsmorgonen, på vägen till Tavastehus, passerade bussen först 'Marskens' jaktstuga. Mannerheims minne lever sannerligen fortfarande! Mottagandet i Tavastehus startade med en marsch genom staden med en Militärmusikkår i täten och därefter en påkostad mottagning i Stadshuset där Borgmästaren hälsade alla välkomna.

Marschen till platsen framför Rådhuset i Tavastehus.

Ordförande i SMKR, öv Anders Emanuelson överlämnade SMKR sköld till Borgmästaren.

Efter mottagningen var det vidare färd till Pansarbrigaden för en snabb inkvartering på logement och sedan en öppningsceremoni med kransnedläggning vid Mannerheimmonumentet.

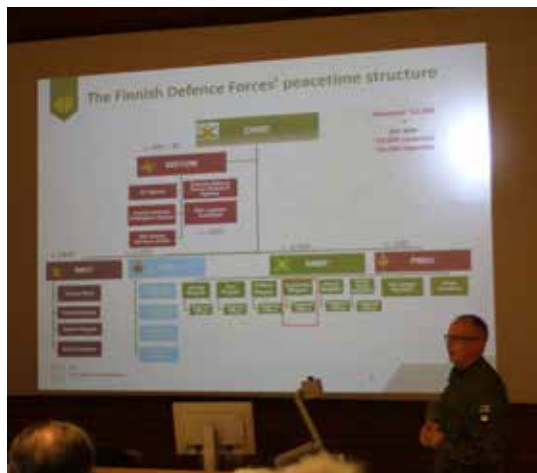

Kransen nedlagd vid Mannerheimmonumentet utanför Pansarbrigaden.

Efter kvällsmaten var mässen öppen.

Fredagen var avdelad för information från Kom-mendören för Pansarbrigaden, överste Rainer Kousmanen. Pansarbrigaden är det truppförband inom Armén som utbildar Försvarsmaktens mest slagkraftiga mekaniserade förband, luftvärnsförband samt förband

inom logistik och elektronisk krigsföring. Brigaden är även områdesansvarig aktör inom lokalförsvaret.

Överste Rainer Kousmanen redovisar finska försvarets organisation

Chefen var mycket öppen med informationen om deras förmågor som absolut inte skäms för sig. Just nu var det lugnt inom området då den förra kullen just muckat, men i början av juli rycker den nya värnpliktskontingenten in med drygt 1 400 män och kvinnor. Finland har definitivt inte haft sin värnplikt i malpåse – de känner sin granne i öster! Vi hade gott om tid att bekanta oss med på pansar- och luftvärnsmateriel. Eftermiddagen ägnades åt besök på Pansarmuseet innan det var dags för kvällsmat och mässbesök.

Lördagen var avsatt för Tavastehus med besök på Tavastehus Slott och Militärmuseet och lunch på Rådhuset. Som officiell avslutning var det en festmåltid på kvällen inklusive diverse medaljutdelningar. Efter det att mässen hade stängt fortsatte efterfesten på

ett logement (dessvärre på mitt...) långt in på natten. De som syntes och hördes mest på natten var 80+ respektive 90+ vilket inger en viss respekt!

Söndagen var hemresedag med ett stopp vid Mannerheims barndomshem innan vi kom fram till färjan för resan tillbaka till Stockholm.

Jag är glad att jag följde med på resan som var både mycket intressant och trevlig. Jag kan livligt rekommendera alla att anmäla sig till nästa, det 39. Nordiska kamratföreningsmötet, som sker i mitten av juni 2024. Den gången blir det i Dan-mark för att sedan 2025 genomföras i Stockholm.

Jerker Westdahl

Försök med personlig utrustning på 1950-talet

Text och bild: Stefan Järkeborn

Under senare delen av 1940-talet och större delen av 1950-talet pågick intensiva försök med ny personliga utrustning till de svenska soldaterna. Uniform m/39 hade stått sig tämligen väl i en internationell jämförelse när den infördes. Men precis som inom många andra områden fanns ett intresse i att tillgodogöra sig erfarenheter från andra världskriget rörande soldaternas personliga utrustning.

Försöken kom att omfatta många delar förutom själva uniformen inklusive kängor. För

att nämna några områden så ingick bärsystem (dvs stridssele), regnskydd, kokkärl, kartfodral, verktyg som fältspade och hacka mm.

De tidiga försöken från runt 1947 omfattade en camouflagemönstrad vapenrock som mest verkar inspirerad av den brittiska "Denison smock" och som vid den här tiden främst användes av deras fallskärmsjägare. Den svenska varianten var precis som den brittiska avsedd att bäras med förstärkningsplagg under. Den svenska försöksmodellen, som i varje fall fanns med i försöken fram till

1952, ser ur att ha varit sydd i samma tyg som fanns i det då använda trekantiga regnskyddet/tältdelen (regnskydd m/40). Armémuseum har i varje fall minst två olika modeller sydda i det

Soldat i uniform fm/55 och stridssele fm/55, beväpnad med automatgevär m/42. Hjälmm m/37 på bilden blev kvar länge, ända tills införande av hjälm 90 även om inredningen förändrades. Lägga märke till att soldaten bär någon av försöksmodellerna till en fältniv som i slutändan inte blev antagen (fältkniv fm/54 och fm/56 - eller möjligen kniv fm/52). Sättet som soldaten bär hackan på, antyder att man inte hunnit bekanta sig särskilt väl med utrustningen vid fototillfället. (Foto: KAIF anvisningar 1956)

Blus fm/52. (Foto: Armémuseum)

tyget, Jacka fm/1947-52 och Blus fm/52. Ett snarlikt plagg (Rock fm/1951) är sydd i ett vattentätt camouflagemönstrat material, som egentligen var avsett för regnskydd, och som borde ha genererat en hel del kondens. Det är osäkert om just det här försöket med en camouflagemönstrad uniform avsåg en uniform avsedd för hela armén eller om det främst var våra jägarförband som var målgruppen. Armémuseum sammankopplar i alla fall ovan nämnda Blus fm/52 med fallskärmsjägarna.

Från 1952 intensifierades försöken. Trots de tidigare försöken med en "smock" bör enda huvudlinjen i uniformsförsöken ha varit en vidareutveckling av m/39. Det finns i varje fall flera olika modeller av mer eller mindre modifierade m/39 som leder fram till fältuniform fm/55.

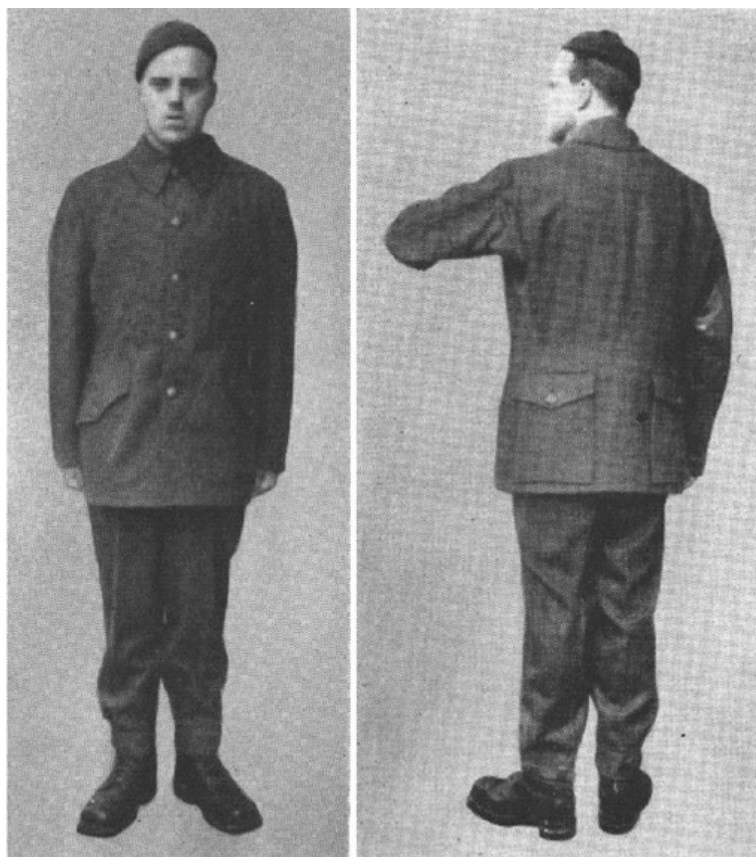
1956 genomfördes slutförsök på grund-

Vapenrock fm/52 som är en modifierad vapenrock m/39. Lägg märke till ficklock och skydd på ärmarna i camouflagemönstrat vattentätt material. (Foto: Armémuseum)

utrustningen. Huvudnummer var dels fältuniformen och dels stridsselen. Inför dessa försök gav Kungliga Arméintendenturförvaltningen (KAIF) ut en beskrivning (och instruktion för bärande) av både fältuniform fm/55 och stridssela fm/55 och en del annan utrustning som ingick i försöken. Man var då redan på det klara med hur lösningen i stort skulle bli. I instruktionen står:

"Tidigare försök har entydigt visat att fältuniform fm/55 och stridssela fm/55 till sin principiella utformning är lämpliga. Avsikten med slutförsöken är att kontrollera dels att kombinationen fältuniform fm/55 och stridssela fm/55 är i alla avseenden lämpliga som grundutrustning året runt och således möjliggör medförande av erforderlig buren utrustning på lämpligt sätt och dels att de olika delarna i grundutrustningen är lämpligt utformade i sina detaljer."

Fältuniform fm/55. Lägg märke till att fältmössan inte har tillkommit vid försöken 1956, utan det är stickad mössa/hjälmunderlag som gäller. (Foto: KAIF anvisningar 1956)

Resultatet av försöken med fältuniform fm/55 skulle komma att bli fältuniform m/58,

och fm/55 skiljer bara i detaljer från m/58. Här finns inte utrymmet att i detalj beskriva uniform m/58 och m/59 och allt som hörde därtill. Är du som läsare osäker på hur de såg ut, eller var att ha på sig, fråga en (äldre) vän. I stort sett är både snittet och materialet det samma. En synlig skillnad är att byxorna på försöksuniformer har fasta damasker som låstes med en textilrem och en fyrkantsring. M/58 och m/59 kom ju att få den lösa remmen i grönt läder med sina två krokar. Vapenrock fm/55 hade också vattentäta förstärkningar på armbågarna som inte levde vidare till m/58. Det framhölls att framfickorna var anpassade för att passa magasinen till Kpist m/45B.

I 1956 års försök ingick även fältskjorta av flanell fm/55 och halsduk av bomull fm/55. Fältskjortan förefaller vara lik den (tidigare) vari-

3. Underkläder

a) Fältskjorta av flanell fm/55 är försedd med dubbelknäppt ståndkrage och dubbelt tyg över främre halspartiet.

Skjortan kan bäras utan vapenrock och har därför ur kamouflagesynpunkt mörk, olivgrön färg.

Beskrivning av fältskjorta av flanell fm/55. (Foto: KAIF anvisningar 1956)

c) Tröja av ylle, knäppbar fm/54 har kraftig ribbstickning. I ärmhålorna finns stora ventilationshål. Nedtill på ärmarna finns uppslag med tumhål (muddar).

Tröjan tillverkas i 3 storlekar, vilka markeras genom i midjan instickade mörka ränder.

Försöksmodellen av ylletröja. (Foto: KAIF anvisningar 1956)

anten av fältskjorta m/55 i bomull med ståndkrage. Under försöken fanns också en variant av fältskjortan med bröstficka på varje sida. Men den fördyrande detaljen föll bort. (Kom ihåg att vi pratar om uniformer till hela den stora värnpliktsarmén.) Halsduken däremot i all sin enkelhet infördes utan förändring. Halsduken blev mycket populär och det fanns en tid då man undrade om det var över huvud taget socialt accepterat att framföra en motorcykel i det här landet utan att bära den gröna m/59 bomullshalsduken...

En ny ylletröja fm/54 ingick också i försöken. Avsikten var att fastställa en tröja med knäppning. Tröjan under försöken var den försedd med knappar och inte dragkedja, och hade storleksmarkering i form av olika antal svarta ränder i midjan. I sin slutliga form hade tröjan dragkedja istället för knappar.

Senare under 1950-talet gjordes även försök med det som skulle bli vindrocken. De modeller som finns på armémuseum finns både som försöksmodellerna fm/56 och fm/57 (i flera varianter). De är alla redan tämligen lika vindrock m/59 med sitt löstagbara

Väst fm/56 (Foto: Armémuseum)

foder. En variant på fm/57 hade samma tyg som fältuniform m/58 på kragen, men ser i övrigt ut som den som blev fastställd.

Det fanns förstås även persedlar som prövades men aldrig togs i bruk. Ett exempel är den väst (möjligen benämnd storväst) fm/56 som finns bevarad.

Redan när slutförsöken gjordes fanns uppenbarligen planen att ändra fältuniform m/39 till en modell som så långt som möjligt skulle likna den kommande, nya, fältuniformen. I KAIF instruktioner nämns att m/39 skulle anpassas till den nya stridsselen och stridspackningen. I försöken ingick även ändringsmodellen fm/39-55. Den var en m/39 där vapenrocken fått ärmhålsbälgar (för ökad rörlighet) och två bakfickor. Axelklaffarna

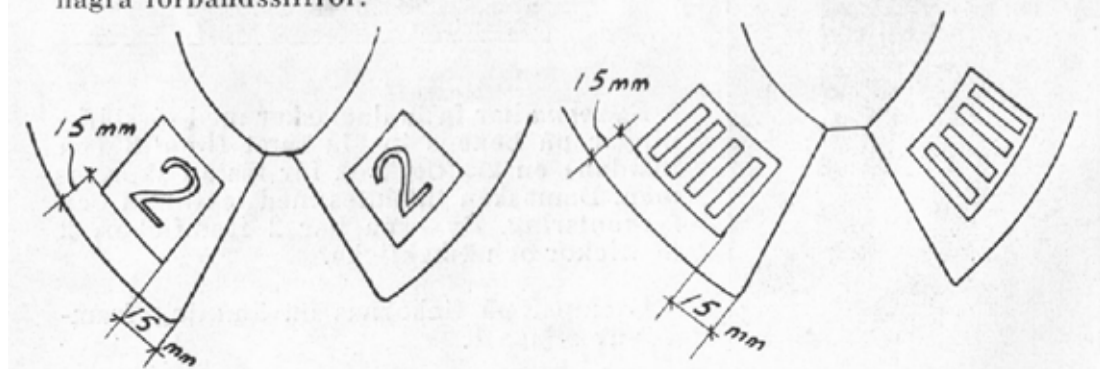
avlägsnades. Byxorna ändrades så att de fick benfickor och fasta damasker, precis som på fm/55.

Ändringsuniformer infördes också när fältuniform m/58 fastställdes. Fältuniform m/39 syddes om till m/39-58 med ärmhålsbälgar, nya fickor och benremmar. Axelklaffarna tog bort och slitsen i ryggen på vapenrocken syddes ihop. Bröstkfickorna på m/39 fick dock vara kvar, så de är lättaste sättet att känna igen m/39-58 på, samt på kragen och dess slag (även om den skulle bäras knäppt upp i halsen) och på att färgen på de påsydda fickorna ofta inte matchade själva uniformen.

Gradbeteckningar och förbandssiffror utgöres tills vidare av samma beteckningar (av textil) som användes till skjorta m/52. De fastsys på kragsnibbarna enligt nedanstående exempel.

Tjänstetecken m m i övrigt anlägges ej och befäl bär tills vidare ej några förbandssiffror.

Gradbeteckningar under försöken. (Foto: KAIF anvisningar 1956)

Även kappa m/39 kortades och syddes om till vapenrock m/39-58. Dessutom ändrades uniform m/52 på samma sätt till fältuniform m/52-58. M/52 var en permissionsuniform till m/39. Den hade i stort sett samma snitt som m/39 men i diagonaltyg med satinfoder och mattförgyllda tjänstetecken. (Stiligare alltså.) Men, återigen, om man ska utrusta en värnpliktsarmé på runt 900 000 soldater (med hemvärnet) så kan man inte bara slänga fullt fungerande uniformer. Till sist kom även fältmössa m/59 och pålsmössa m/59 att ingå i det nya uniformssystemet.

Hade det kalla kriget blivit varmt så hade svenska soldater utkämpat det i grå-brun kommiss, dvs ylletyg i m/58 eller någon av ändringsvarianterna. Det var den fältuniform som nästan undantagslöst fanns i mobiliseringsförråden. M/59 var en sommaruniform för grundutbildningen och anskaffades aldrig med avsikten att fylla förråden utom möjligen i några mycket få undantag.

Till 1956 år försök fanns ännu inte nya gradbeteckningarna eller truppslagsmärken producerade. Men man kan förmoda att det redan var klart att något nytt i tyg behövdes, och det kom att materialiseras med kragspiegel m/58. Under försöken användes i stället gradbeteckningar till skjorta m/52.

Regnskydd m/54, arbetsmodell (Foto: Armémuseum)

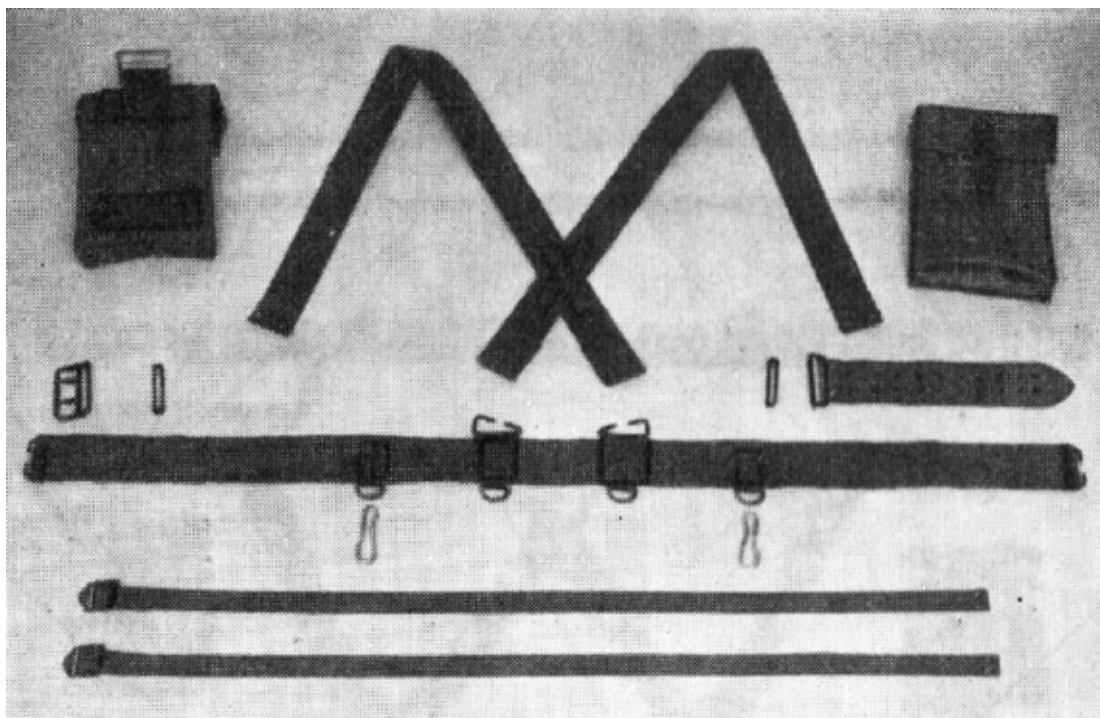
Det som kom att bli mest känt som ”knäppetältet” var med i slutförsöken 1956 med benämningen regnskydd fm/55. Försöksvarianten är i princip likadan som den fastställa modellen. Men på vägen dit prövades flera olika varianter av regnskydd, inklusive flera olika kamouflagemönstrade ponchos med kapuschong. En mer udda variant är en typ av skydd som bara täckte axlarna var regnskydd m/54. Tämligen kreativt och det hade varit en billig lösning om det hade fungerat. Men man kan föreställa sig vad de soldater tyckte som hade förmånen att pröva den modellen av regnskydd.

Under försöken 1956 var avsikten att ”knäppetältet” skulle vara soldatens enda regnskydd, och det var först några år senare som regnkappan tillkom (och regnskyddet övergick till att bli tältedel och allmänt skydd för ryggsäcken mm.) Däremot fanns föregångaren till byxholkarna med i de tidiga försöken.

En av de viktigaste komponenterna i försöken, vid sidan av själva uniformen, var stridsselen. Stridssela fm/55 (med ryggväska fm/55) är mycket lik den modell som blev fastställd, även om det finns en hel del skillnader i detaljerna. Man kan notera att beskrivningen av stridsselen med dess montering och handhavande upptar nästan halva KAIF instruktion inför 1956 år försök, vilket möjligen kan ses som ett förebud inför kommande årtionden av soldatpyssel på sena kvällar strax efter inryckning.

Många har en relation till stridsselen, men låt oss stanna vid vad överste Einar Lyth har att säga:

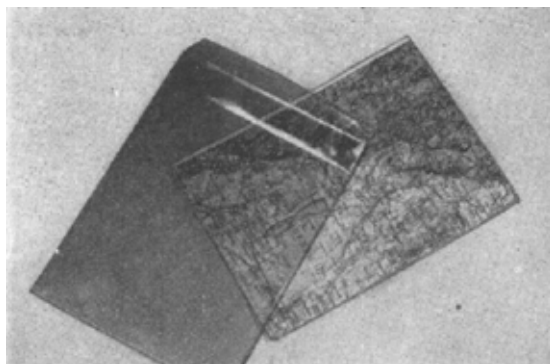
”Väskorna av vävburen galon och smärting var inte tillräckligt rymliga och väven stelnade i kyla så att väskorna inte slöt tätt.

Stridssele fm/1955. (Foto: KAIF anvisningar 1956)

Vatten och snö in – vapendelar ut. Förlustanmälan på blankett AFSE och militära krav på ersättning. Textilremmarna stelnade också – om de var nya – men blev med åldern sladdriga, vilket var lika illa. Vid slarv med tillpassningen gled bröstväskorna isär. I den dagliga tjänsten blev av- och påmontering av ryggväskan en tidsödande procedur. När stridsselen bars utan ryggväska eller med

tom sådan gled de tunga bröstväskorna framåt och på ryggen drog sig livremmen upp mot skulderbladen. När man kastade sig omkull fick revbenen en smäll av magasinerna i de vanligen fullpackade bröstväskorna. Den som kastade sig omkull blev dessutom liggande ovanpå bröstväskorna. Ålande och slingrande i stridssela började man likna havssköldpaddor på landbacken.”

Kartsydd fm/1955. (Foto: KAIF anvisningar 1956)

a) Kartsydd fm/55 är tillverkat av genomskinlig, köldhårdig plast i ungefär A5-format. Det är försett med lockflik och lockflikficka för att hindra snö, grus o dyl att tränga in i skyddet. Det medföres i vänster benficka och ersätter tillsammans med benfickan nuvarande kartfodralet.

d) Fälthacka

Hackan är försedd med ett löstagbart träskäft. Till hackan hör ett fodral av smärting med trekantsring, som kan påhakas selens karbinkrokar.

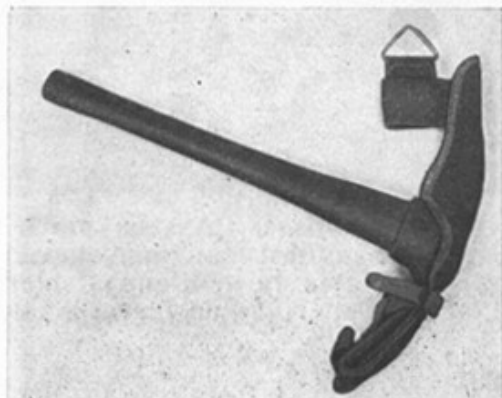
Fältspaden tillsammans med fälthackan möjliggör för soldaten att under strid snabbt skapa skydd.

c) Fältspade

Spadbladet är ställbart i tre lägen:

- 1) utfällt läge för grävning (se bilden)
- 2) till hälften utfällt läge för hackning
- 3) infällt läge vid bärning

Till fältspaden hör ett *snöskyffelblad* tillverkat av lättmetall. Detta utlämnas tv endast till vissa försöksförband.

Fältspade och fälthacka. Även här är fälthackan skrymmande monterad istället för att låta skaftet hänga parallellt med själva hackan så som fodralet medger. (Foto: KAIF anvisningar 1956)

Man ska i rättvisans namn notera att en av de sannolikt allra mest otacksamma uppgifter det finns att ge sig på, är att utveckla bärsystem för soldater...

Ryggsäcken som ju stridsselen skulle göra onödig återkom i ny skepnad och i flera storlekar några år senare.

Bland den provade, men inte antagna, utrustningen fanns kartskydd fm/55 som var en plastficka i benficksstorlek. I stället fick det gamla kartfodralet leva kvar i några årtionden till. Idén med kartskyddet var nog inte fel. Många har i alla fall genom åren hittat på snarlika lösningar och låtit kartfodralet ligga kvar på botten av plåtskåpet.

Något som däremot fastställdes var både fältspade och fälthacka. Spaden var en ny

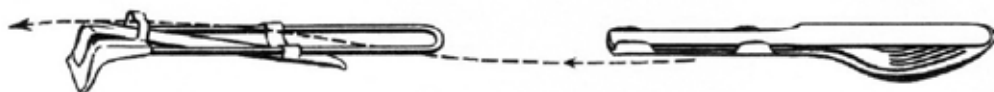
konstruktion, medan hackan kom ur amerikanska arméns överskott efter andra världskriget. Att få en oanvänd hacka gjuten 1944 tillhörde normalbilden. En annan innovation var ett transportnät avsett för allt från att bära halm till att maskera stridsvärn. Det kom däremot att heta bärnät när det sedan togs i bruk.

Soldaternas kokkärl var också föremål för omfattande försök. Ett exempel är kokkärl fm/55 som var en tämligen stor, tung och bastant fyrkantig pjäs i rostfritt stål. De kunde kopplas ihop med varandra i en stapel så att en soldat lätt skulle kunna hämta mat (och vatten) även till sina kamrater. En grepe (kokkärlstång) ingick i varje kokkärl och det fanns på undre halvan byglar som man kunde bära eller hänga kärlet i.

II TILLREDNINGSKÄRL VID FÄLTOKNING

Locket lyftes
med kokkärlstängen

som samtidigt tjänar som bestickhållare

Kokkärl fm/55. Ur den beskrivning som bifogades under försöken.

Kokkärl fm/55. Här i form av Försöksmodell av spritbrännare fyra kärl ihopkopplade för att nära med fjädrande innerdel. transportera mat till en hel (förf. samling) omgång. (förf. samling)

Ambitionen var uppenbarligen att varje soldat skulle ha ett eget kök, och inte bara vara hänvisad till kokgrop eller en enkel brasa och i slutändan blev resultatet att man anskaffade ett vindskydd och spritbrännare till det befintliga kokkärl m/40. Den första försöksmodellen av spritbrännare var bara avsedd att placeras på marken inne i vindskyddet. Den

behövde inte den utstående kant som gör att brännaren kan användas i ett jägarkök. En av försöksmodellerna hade till och med en innerdel som fjädrade upp när man skruvade av locket och som gjorde att avståndet mellan lågan och botten på kokkärl blev optimal. Men eftersom försöken på jägarköket pågick samtidigt så blev den enkla lösningen att ha en och samma brännare till båda köken, dvs den modell som passar i jägarköket. Förebilden till jägarköket förefaller för övrigt ha varit det tyska friluftsköket Esbit 27 (kokutrustning, enmans m/57) som finns i några få exemplar på armémuseum och som är mycket likt det svensktillverkade slutresultatet.

Det är värt att påpeka att man ska vara vaksam när det gäller beteckningar på föremål på museer. Ibland är de en efterkonstruktion utgående från bristfälligt underlag och alla kan inte vara experter på allt – inte ens på armémuseum!

Norringars deltagande vid Prov och Försök i Skövde under några år på 1970-talet

Bakgrund till verksamheten vid Pansartruppskolan (PS) i Skövde - organisation, bemanning m.m.

Vid P4 i Skövde fanns under 1970-talet, förutom P4 GU-bataljon, även en övningsbataljon tillhörande Pansartruppskolan (PS). Denna bataljon bestod av två (2) kompanier, PS 8.komp och PS 9.komp. Övningsbataljonen var förläggningsunderställd GU-bataljonen, d.v.s. förlagd i en av P4 kaserner.

Bataljonsledningen för PS-bataljonen bestod, såvitt jag nu kan erinra mig, bara av en bataljonchef. Under utbildningsåren 1976/77 och 1977/78 var överstelöjtnant Sten Millqvist bataljonchef.

Vid 8.kompaniet utbildades personal till pansarbandvagnsplutoner (pbv 302) och vid 9.kompaniet utbildades stridsvagnsplutoner (101–102 respektive 103). Förutom svensk materiel hanterades ofta utländsk materiel vid kompanierna. Under 1976/77 provades t. ex två västtyska fordon, ett pansarskyttefordon, Marder och en stridsvagn, Leopard 1 - båda såvitt jag minns hanterade av befäl från P7/Fo11. De båda kompanierna hade kompaniledningar bestående av en kompanichef, en ställföreträdande kompanichef (ibland) och en kompaniadjutant.

Huvudsyftet med bataljonens kompanier och dess plutoner var att tjäna som övningstrupp för kurser vid PS, t. ex truppslagskurser för regementsofficerare (PTSR), kompaniofficerare (PTSK) och plutonofficerare (PTSP) och för den s.k. bataljonchefskursen (Pa01),

men också för att vara förevisningstrupp vid strids- och skjutförevisningar av diverse slag samt för genomförande av prov och försök med ny stridsteknik, ny materiel, ny organisation etc. Det är det sistnämnda som denna artikel främst kommer att handla om.

Under 1970-talet hade de olika svenska pansarregementena bemanningsansvar för olika plutoner vid 8. och 9. komp. Så hade t. ex P6/Fo14 bemanningsansvar för 101–102-plutonen, åtminstone under 1976/77, 1977/78 och 1978/79. Likaså hade P6/Fo 14 bemanningsansvar för Pbv-plutonen under ett antal år och P7/Fo 11 hade ansvar för att bemanna 103-plutonen.

Bemanningen till PS innebar att respektive regemente under aktuella år skulle avdela tre (3) befäl - en plutonchef, en stf plutonchef och, oftast, en instruktör. I regel hade berörda regementen genom sina bemannade plutoner vid PS samtidigt även bemanningsansvar för personal till den s.k. förarplutonen vid Pansartruppernas Kadett- och Aspirantskola (PKAS) i Enköping.

Vad avser den s.k. förarplutonen till PKAS gick det till på följande sätt. Till berörd pluton vid PS (101–102, pbv respektive 103) inryckte ca 12-15 E-värnpliktiga. Under de första månaderna vid PS bedrevs såväl grundläggande värnpliktsutbildning som grundläggande förarutbildning för samtliga. Efter cirka tre månader avdelades fyra-fem (4–5) av de värnpliktiga vid respektive pluton att, tillsammans med plutonens instruktör, tjänst-

göra vid PKAS och omlokaliseras dit. Därvid upphörde deras anknytning till PS och de var helt och hållet lydande under PKAS.

Några Norringar som tjänstgjorde vid PS under aktuell tid

Väl medveten om senare gradsystem väljer jag dock att använda under den beskrivna tiden aktuella beteckningar/grader, vilket innebär plutonsofficer (P), kompaniofficer (K) och regementsofficer (R). Under utbildningsåret 1976/77 var 101–102-plutonen bemannad av R/kapten Roger Jonsson och K/kapten Rune Pettersson samt en instruktör från P18. Fordon: Tre stycken stridsvagn 102, två stycken prov- och försöksvagnar (svensk stridsvagn 102, 80304, och en israelisk ombyggd Centurion, 80003), en terrängbil 11 och en lastterrängbil 939.

Under utbildningsåret 1977/78 var 101–102-plutonen bemannad av undertecknad, K/kapten Lars Isaksson (har senare tagit efternamnet Kittel) och, under några månader med P/fanjunkare Lars Bohman. Vi hade samma fordonsuppsättning som föregående år. Lars Bohman tog efter cirka tre månader fyra värnpliktiga med sig för att tjänstgöra vid förarplutonen vid PKAS i Enköping. Efter det bestod plutonen av undertecknad och Lars Isaksson samt nio (9) värnpliktiga. Alla nio utbildades till förare såväl som till laddare och till skytt och, i någon mån, till vagnchefer/gruppchefer. Dessa värnpliktiga var mycket bra, pålitliga, plikttroga och initiativrika och kunde, såväl enskilt som i grupp, ges förhållandevis ”fria händer” i att lösa ställda uppgifter. Och det behövdes vid PS.

Under utbildningsåret 1977/78 var Pbv-plu-

tonen bemannad av K/kaptenerna Hasse Björnsson och Roland (DGR) Persson, samt en instruktör från P2 (jag minns ej namnet) som sedan i likhet med Lars Bohman tog med sig några värnpliktiga till PKAS. 103-plutonen var bemannad av P7/Fo11, R/kapten Benny Lönnborn och P/fanjunkare Lars (Lasse) Karlsson.

Under utbildningsåret 1978/79 var 101–102-plutonen bemannad med R/kapten Hans Sjunnesson och, såvitt jag minns, K/kapten Lars Isaksson. Jag minns inte vem som var instruktör.

Prov- och försöksverksamhet i stort vid PS

De prov och försök som genomfördes vid PS emanerade från Försvarets Materielverk (FMV), men leddes i regel av försöksavdelningen vid PS (främst under ledning av överstelöjtnant Stig Reinodt och majoren Kjell Terve) och genomfördes av personalen vid 8. och 9.komp samt understöddes av Miloverkstaden i Skövde och den enhet ur FMV som var lokaliserad till verkstaden.

Under 1976/77 och 1977/78 bedrevs prov och försök avseende chassi (motor, växellåda/ transmission m.m.) inför planerad renovering av stridsvagn 102 till stridsvagn 104, men även vad avser motor och transmission till stridsvagn 103 samt sikten för 20 mm automatkanon till pbv 302.

Härutöver bedrevs, åtminstone under 1977/78, omfattande prov och försök med bildförstärkare, avsedda för såväl förare som vagnchefer i stridsfordon, prov och försök med bildförstärkare avsedda att bäras av personal på marken, bildförstärkargoggles avsedda för

hjul-och stridsfordonsförare och vagnchefer, värmekamerasikte till stridsfordon samt försök med olika typer av maskering såsom maskeringsmålning, maskeringsparasoller, värmeskydd m.m. för såväl stridsvagnar som för pansarbandvagnar.

Prov och försök med inriktning på kommande stridsvagn 104

De två stridsvagnar som användes vid prov och försök 1976/77 och 1977/78 var:

- en stridsvagn 102, enligt uppgift överförd från P6, med individnummer 80304. Den vagn var ombyggd så till vida att ordinarie motor hade bytts ut mot en General Motors 12V-71 T dieselmotor på 750 hk och försetts med David Brown automatväxellåda. En konstellation som användes i den brittisk-tillverkade Vickers 40 tons Main Battle Tank Mk 3, exporterad till bl. a Nigeria och Kenya.
- ett stridsvagnschassi köpt från Israel. Detta chassi hade i Sverige försetts med ett svenskt torn samt fått ett svenskt individnummer, 80003. Det var ett chassi som hade byggts om i samband med att Israel i slutet av 1960-talet, efter erfarenheter från Sexdagarskriget, byggde om sina Centurionvagnar. Vagnstypen kom då att kallas Sho't, israeliska för piska. Den motor man monterade var en 750 hk dieselmotor, Teledyne Continental Motors AVD-S 1790-2A, och växellådan var en automatväxellåda, Allison CD-850-6 - samma konstellation som på den USA-tillverkade M 60 som Israel redan hade. Härutöver hade ombyggnad av bränsletank, förstärkning av slutväxlar m.m. genomförts. Resultatet

av ombyggnaden hade vid Oktoberkriget 1973, ofta kallat Yom Kippur, visat sig vara mycket framgångsrikt. Text för instrument m.m. på förarplatsen i 80003 var självklart på hebreiska, så det hade klistrats upp Dymotejp med svensk text. I förarutrymmet fanns även kvar avfyrningsanordning för de laddningar som, i händelse av att israelerna skulle tvingas överge vagnen, var avsedda att slå ut motor och växellåda m.m. Dock hade själva laddningarna, inför överföringen till Sverige, avlägsnats.

- Till de båda vagnarna hörde, om än något provisoriska, svenska instruktionsböcker.

Utbildningsåret 1976/77 (bygger främst på inhämtade uppgifter)

Under utbildningsåret 1976/77 hade proven och försöken med de båda vagnarna påbörjats. Därvid hade, enligt uppgift, främst stopp, start och accelerationsprov samt slätmarks- och landsvägsmarscher genomförts. Bl.a. lär landsvägsmarsch till såväl Falköping som till Kråks skjutfält ha genomförts. Bland erfarenheterna från de landsvägsmarscherna rapporterades att bärhjulsgummit ofta blev så varmt att det visade tecken på att lossna (skjuvas av). I något fall lossnade ett helt bärhjulspår (p.g.a. skuret hjullager), med icke ringa risk för andra trafikanter.

Under året visade det sig också vara problem med elförsörjningen på 80304, främst generatorproblem, samt att växellådan som ursprungligen avsedd för en 40-tons vagn växlade upp såväl som ned på ett inte önskvärt sätt, sannolikt p.g.a. Centurionens högre vikt, vilket påverkade bl. a. skyttens förmåga att fänga och behålla målet i sikte. Motsvarande

problem med 80003 kunde inte noteras, utan denna fungerade i regel helt utan problem. Prov och försök som gjordes med 80003 och 80304 gjordes självklart i jämförelse med vad en vanlig stridsvagn 102 kunde klara.

Utbildningsåret 1977/78 (skrivs av naturliga skäl till del i "vi-form")

De flesta prov och försök som gjordes med 80003 och 80304 gjordes, liksom under föregående år, i jämförelse med vad en vanlig stridsvagn 102 kunde klara.

Under utbildningsåret fortsatte proven och försöken innefattande bl. a terrängkörning under såväl dager som mörker, hindertagningsförmåga, accelerationsprov, uthållighetsprov m.m. Under utbildningsåret genomfördes också vinterprov med vagnarna. Dessa genomfördes i februari 1978 i ett garanterat "köldhål", Särna i Dalarna. En plats där FMV ofta genomförde, och kanske alltför ofta, prov och försök i vintermiljö. Vagnarna, 80304 såväl som 80003, transporterades på järnväg till området (den järnvägen är numera nedlagd) och på band på landsväg för att nå ut i den terräng, *Särna-Idre besparingsskog*, där proven och försöken genomfördes.

Trots att vi före avresan från Skövde bytt från normaldiesel till s.k. vinterdiesel (d.v.s. spätt ut dieseln med fotogen) på vagnarna hade det under tilltransporten uppstått viss paraffinering, varför försöksperioden startade lite motigt genom att verksamheten måste inledas med filter- och spridarrengöring samt ytterligare fotogentillförsel.

Under Särnaveckorna provades vagnarnas förmåga till kallstart, med och utan förvärmning, och förmågan till körning direkt efter

kallstart. Härutöver genomfördes prov och försök avseende terrängmarsch, start och accelerationsprov m.m. i djup snö, d.v.s. med snödjup av en (1) meter eller mer. Under de första dagarna låg temperaturen på minus 28-30 grader medan den senare sjönk till minus 38 grader. I regel var vagnarna relativt lättstartade, vi hade mer problem med hjulfordonen, bl.a. terrängbil 11 och lastterrängbil (ltgb) 939. Det gällde att ha dem backade på plats, och med 2:ans växel ilagd för att, vid behov, kunna bogsera i gång dem med hjälp av en bil som stått i garage under natten.

Eftersom försöksvagnarna saknade värmare och eftersom vagnchefer, och ibland även förarna, exponerades för kyla och för fartvind så måste särskilda åtgärder vidtas. Dessa åtgärder bestod bl. a i att personal skötte sin hygien (tvättning/dusch) på kvällen, inte på morgon. Därigenom hann det skapas lite hudfett i ansiktet under natten, som gav lite skydd i kylan. Personal som nödgades exponera sig för fartvinden bar ansiktsmask, vagnsbesättningarna byttes med relativt täta mellanrum och att utbyta besättningar gavs möjlighet att värma upp sig i varma fordon (bilar) och med varm dryck.

En natt under andra veckan av försöksperioden hade tyvärr, p.g.a. att generatoren till 80304 inte fungerade helt felfritt, strömstyrkan i dess batterier sjunkit så lågt att dessa frusit och antagit "bollform", varför verksamheten i Särna avslutades något tidigare än vad som var planerat och återtransport till Skövde skedde.

80003 under tillfällig paus i Särna.

45 km/h i Särna.

Prov- och försöksvagnarna användes ibland även samband med vanliga föreläsningar och vid truppföringsövningar med truppslagskurserna, och då i en i övrigt normal stridsvagn 102-pluton, oftast p.g.a. att någon av de vanliga 102:orna var på verkstad.

Jag erinrar mig särskilt ett tillfälle då det, på P4 övningsfält, skulle ske föreläsning avseende reducerat stridsvagnskompanis anfall. I samband med detta förelåg en framryckningssträcka från UFA till stormavstånd på ca 600 m. Först framryckte 102-plutonen (utom min plutonchefsvagn - 80003), därefter 103-plutonen och till sist pbv-plutonen. Jag startade med 80003 samtidigt som pbv-plutonen, och på stormavstånd var alla tre plutonerna intakta och i höjd med varandra. Att 80003, i den

terrängen, kunde hålla samma fart som pbv 302 väckte viss uppmärksamhet och resulterade i att åskådarna efteråt kom och ställde en massa frågor, klättrade och klängde på vagnen. Händelsen uppskattades inte lika mycket hos föreläsningsansvarig, utan renderade i att jag utsattes för någonting som om det varit inom flottan nästan kunde betecknas som "kavajhyttsamtal".

Även vid proven med vissa typer av bildförstärkarutrustning (redovisas längre fram), utnyttjades ibland de båda prov- och försöksvagnarna.

Med anledning bl. a av de problem med generatoren som 80304 dragits med under föregående år hade inte tillräckligt med körda provmil uppnåtts. Därför nödgades vi våren 1978, under några hektiska veckor, bedriva körning nästintill dygnet runt, åtminstone 12-14 timmar/dygn, kring övningsfältet i Skövde. Detta skedde genom att en besättning, tre värnpliktiga, körde så många varv de hann runt övningsfältet på förmiddagen, en ny besättning gjorde likadant på eftermiddagen och ytterligare en ny besättning på kvällen. Även 80003 hade vissa brister vad avser miltalet så hårdkörning, om än inte i samma utsträckning, fick genomföras även med denna vagn. Uppehåll för besättningsbyten, tankning, oljepåfyllning, kontroller m.m. gjordes i regel på övningsfältet, allt för att få ut så mycket effektiv körtid som möjligt. Vagnarna garagerades bara under natten. Som kuriosa kan nämnas att vagnarna, med anledning av väder och underlag, var broddade och att vi för att spara tid inte avbroddade vagnarna utan körde broddat på garageplan och till och från garaget. Detta uppskattades inte alltid av viss

ur P 4-personal, varför vi nödgades vidta vissa broddningsdöljande åtgärder när dessa personer någon gång visade sig på garageplan.

I samband med att utbildningsåret upphörde och de värnpliktiga skulle rycka ut inlämningsvårdades både 80003 och 80304, ställdes undan och täcktes med presenningar. Vad som sedan hände med dessa vagnar vet jag inte. Däremot tror jag mig veta att de inte utnyttjades för prov och försök under påföljande utbildningsår.

Under sensvåren 1978, d.v.s. efter vår återkomst till P6, arbetade Lars Isaksson och undertecknad, på uppdrag av PS försöksavdelning, under ett antal arbetskvällar med att skissa på och yttra oss om olika layoututkast för förarinstrumentering, förarreglage m.m. till den kommande stridsvagn 104. Detta gjordes självklart med de erfarenheter som vi fått under det gångna utbildningsåret som grund. Underlag tillsändes PS försöksavdelning.

Prov och försök med optisk materiel avsedd för mörkerstrid m.m.

Under utbildningsåret gjordes även prov och försök med olika typer av optisk materiel avsedda bl. a för mörkerstrid. Bland dessa kan nämnas burna bildförstärkare, bildförstärkargoggles avsedda för fordonsförare och vagnchefer, förarprismor för Centurionvagnar i form av bildförstärkare samt värmekamera, inklusive värmekamerasikte till stridsfordon. Denna optiska materiel var av utländsk tillverkning; bl. a brittisk, amerikansk och israelisk och tillhörde generation 1 (GN 1).

Vissa av proven och försöken innebar att det skulle skjutas från stridsfordonen och från deras omedelbara närhet, detta i syfte att utröna eventuella bländningsreaktioner hos personal med bildförstärkarutrustning samt för att utröna om utrustningen kunde få brännskador på optiken i händelse av skarpa ljussken.

I proven och försöken med bärbara bildförstärkare deltog, förutom personalen vid 101-102-plutonen även personal ur pbv-plutonen och, tycker jag mig minnas, personal ur 103-plutonen. Verksamheten gick till så att personal med bildförstärkare placerades ut och fick observera mot visst terrängavsnitt. I denna terräng framryckte sedan personal till fots såväl som olika typer av fordon och man mätte upp vid vilka avstånd dessa upptäcktes av observatörerna. Verksamheten genomfördes under olika mark- och väderförhållanden; månljus, månfritt, regn, blåst, barmark, snötäckt mark etc., och främst på övningsfältet i Skövde.

*Exempel på bildförstärkargoggles.
Bars med remmar runt huvudet.*

Exempel på bild i bildförstärkare.

I proven och försöken med bildförstärkar-goggles deltog, så vitt jag minns, samma personal som ovan. Verksamheten genomfördes både på övningsfältet i Skövde och på Kråk skjutfält. För att kunna genomföra dessa mörkerkörningar spärrades givetvis fälten av och så många ljuskällor som möjligt på fälten och i deras omedelbara närhet släcktes. Att som bilförare, i totalt mörker, med goggles kunna köra i 50–60 km/h på skogsvägar var en upplevelse, men att sitta som frampassagerare/ fordonschef utan goggles var snarast att betrakta som en skräckresa. Tog denne sedan på sig goggles var det en helt annan situation och det gick faktiskt även att läsa karta under förflyttningen.

Prov och försök gjordes även med att låta vagnchefer på olika stridsfordon utnyttja goggles medan förarna bara nyttjade de vanliga prismorna. Detta visade sig vara ett mindre bra sätt att förflytta sig och ställde oerhörda krav på att vagnchefen ”såg” åt föraren och ständigt ledde denne. I öppen terräng fungerade det någorlunda, men vid körning på stridsfordonsspår i betäckt terräng fungerade det mycket dåligt.

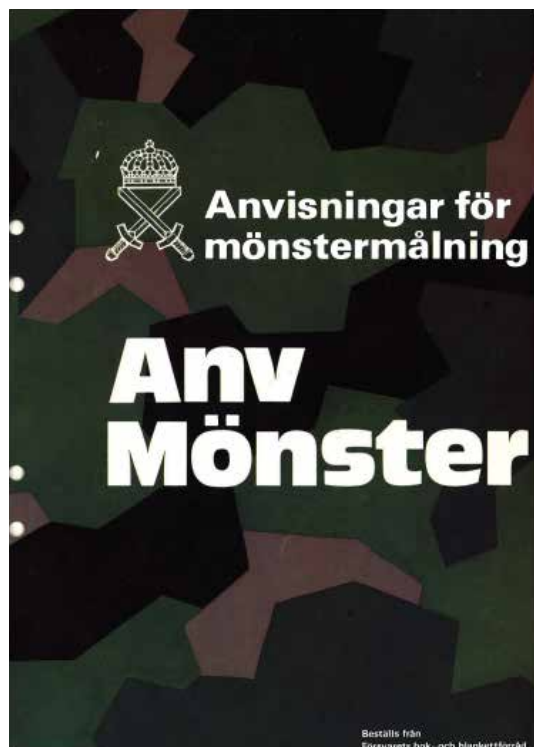
Vid 101–102-plutonen genomfördes också prov och försök med att byta ut ett, eller båda, förarprismorna mot bildförstärkarprismor samt genomfördes sedan förflyttningar i såväl öppen terräng som på spår i betäckt terräng. Dessa bildförstärkarprismor visade sig vara så bra att vagnarna, både de vanliga 102-orna såväl som försöksvagnarna 80003 och 80304 kunde hålla nästan samma fart i mörker som de kunde i dagsljus. Att, på ett stridsfordonsspår i skog, i totalmörker, som förare köra med stridsvagn i 40–45 km/h (avser 80003 och 80304) var en upplevelse. Men, som vagnchef behövde man, för att inte uppleva det som något skräckartat, själv nyttja bildförstärkar-goggles.

Under utbildningsåret genomfördes även vissa inledande prov och försök med värmekamera-utrustning, inklusive värmekamerasiktet till stridsvagn. Verksamheten genomfördes på samma sätt som vid proven och försöken med burens bildförstärkarutrustning, d.v.s. som observationstester. Det kunde konstateras att personal till fots, under gynnsamma förhållanden, upptäcktes på ca 500 m avstånd, medan fordon som utstrålade värme kunde upptäckas på cirka 1 km avstånd.

Skjutning med stöd av värmekamerasiktet bedömdes, med något så när stor träffsannolikhet, kunna ha skett på ett avstånd av cirka 900 m, dock genomfördes inte några sådana skjutningar.

Prov och försök med maskeringsmateriel

Under våren 1978 genomfördes, vid alla tre plutonerna, försök avseende maskeringsmålning av stridsfordon, utnyttjande av s.k. maskeringsparasoller samt åtgärder syftande till att minska värmeutstrålningen från stridsfordonen i största allmänhet och värmeutstrålningen från avgasrör, motsv., i synnerhet. Fordonen maskeringsmålades, efter ritningar från FMV, av plutornas personal. Härvid maskeringsmålades fordonen med det mönster och de färger som sedermera blev standard för svenska militära fordon av diverse slag. Effekten av denna maskeringsmålning, tillsammans med s.k. maskeringsparasoller av olika slag, provades sedan genom att fordonen, väl maskerade, grupperades i terrängen och flygfotografering med spaningsversion av Viggen, SF 37, genomfördes. Likaså genomfördes prov och försök med olika typer av isolerande avgasrörförlängare, värmeavledare m.m. för de olika stridsfordonstyperna. Effekten av dessa åtgärder, tillsammans med maskeringsmålningen och maskeringsparasollerna provades sedan genom att fordonen, i likhet med ovan, grupperades i terrängen och flygfotografering med spaningsversion av Viggen, nu kompletterad med värmekamerautrustning, genomfördes. Dessa prov genomfördes under dagar såväl som under mörker. Som ett resultat av försöken med maskeringsmålning utkom 1979 häftet *Anvisningar för mönstermålning* (Anv Mönster 1979 M7747-104001).

Försättsblad för häftet Anv Mönster, 1979.

Pbv 302 maskeringsmålad enligt Anv Mönster, 1979.

Och härmed har denna lilla berättelse kommit till sitt slut.

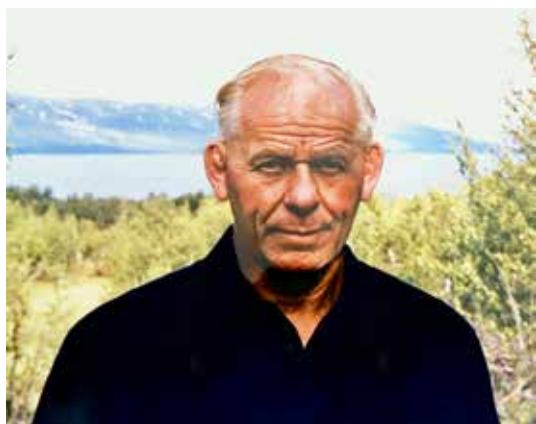
Lars-Henning Persson

Allan Mann – 100 år

Text NE Nilsson, redaktör för Skaraborgaren

Allan Mann var den mest dekorerade svensken under andra världskriget och blev en av de mest kända svenska officerarna under efterkrigstiden. Allan var mycket förtegen om sina insatser under andra världskriget, men han var Sveriges mest legendariske frivillige på de allierades sida. Han var med i finska vinterkriget och stred därefter i Norge 1940. Han deltog eventuellt i räden mot Dieppe 1942 och han skall ha genomfört 52 kuriruppgifter för Special Operatives Executive, SOE, från Sverige in i det ockuperade Norge.

Allan Mann blev också en av Sveriges mest kända och uppskattade officerare i modern tid. I mer än 30 år utbildade han alla blivande officerare i närstrid och gymnastik på Krigsskolan Karlberg och på utvalda förband runt om i landet. Han ledde även fysträning för riksdagspolitiker och personalen i Högkvarteret.

De som kände Allan Mann beskriver honom som mycket tystlåten och ovillig att tala om sina krigserfarenheter. Han brukade säga att ”De sabotage jag var med om var sådana att de kan göras om vid ett nytt krig, och jag tänker inte ge en eventuell fiende några tips.” Därför finns det mest fragmentariska uppgifter om hans insatser i Finland, Norge och andra länder. En hel del saker som hänt går inte att verifiera och andra kan vara skrönor, men det gör inte historien mindre spännande. Jag skall försöka ge en samlad bild av hur grabben från Töreboda i Västergötland blev dekorerad krigshjälte och kapten i både Norge och Sverige samtidigt utan att ens ha gjort värnplikten.

Allan Mann föddes för 100 år sedan den 5 maj 1921 i Eriksberg utanför Borås och var näst äldst av 10 syskon – fyra bröder och fem systrar.

Då Finlands vinterkrig bröt ut hösten 1939 anmälde sig den då 18-åringe elektrikerlärlingen Allan som krigsfrivillig. Han hade ingen militärutbildning, och hade inte ens mönstrat, men han var en vältränad idrottsman som 1938 blev Skaraborgsmästare i brottning. Efter en tid som civilarbetare enrollerades han den 8 januari 1940 vid Svenska Frivilligkårens 2. depåkompani som nr 8038 och avancerade en tid senare till ordonnans i kårstaben åt kapten Malcolm Murray, som sedermera blev chef för Krigsskolan Karlberg och generalmajor.

Den 13 mars upphörde striderna i Finland, men det tog tid att avveckla Frivilligkåren och först den 6 april kunde Allan ta tåget hem till Töreboda. I den svenska frivilligkåren tjänstgjorde även drygt 700 normän och när Allan Mann i april 1940 återvände hem från Finland stod hans pluton under befäl av den norske löjtnanten Einar Gamst.

Allan Mann 1939

Vapenbrödrskapet med de norska frivilliga kom att spela en viktig roll för Allan framöver. När tyskarna angrep Danmark och Norge den 9 april 1940, beslutade Allan att engagera sig och den 11 april reste han till Norge och Kongsvinger. Han placerades i ett förband som leddes av just denne löjtnant Einar Gamst. Han har själv berättat att det skulle ha känts som "ett svek mot ett kamratgäng" om han inte hade ställt upp.

Einar Gamst

Gamst omkom i mars 1941 då han i svårt väder försökte ta sig över med båt till England.

Allan Mann deltog i strider både vid Skarnes, två mil väster om Kongsvinger, vid älven

Glomma och vid byn Os, söder om Röros, där man spärrade landsvägen för tyskarna. Där skall Allan ha räddat den norske soldaten Holm Berger, som fått ett skott genom en lunga. Allan blev efter striden befordrad till korpral och tilldelades Krigsmedaljen av det Fria Norges Legation i Stockholm

Den 3 maj 1940 gav de norska styrkorna i mellersta Norge upp motståndet. Allan Mann och ett tiotal av hans norska kamrater beslutade då att fortsätta striden uppe i Narvik som fortfarande höll stånd, men vägen över Trondheim var spärrad så man tvingades resa genom Sverige.

Allan Mann 19 år gammal med Sven Östman från K3

Som »turister» åkte den svensk-norska gruppen via Boden, Haparanda och Kemi till Rovaniemi. Därifrån åkte de lastbil på dåliga vägar upp till Petsamo och vidare med båt längs norska kusten ned till Narviksområdet.

Den 19 maj 1940 anslöt sig Allan Mann och hans norska kamrater till en bataljon ur 15. norska infanteriregementet vid Gratangen och deltog i anfallet mot Narvik den 28 maj när normännen med svåra förluster lyckades återerövra Narvik från tyskarna.

Efter att ha vilat ut någon dag i Narvik skall Allan Mann ha blivit placerad i 1. bataljonen ur Främlingslegionens 13. Halvbrigad som spejare.

Patrull ur Främlingslegionen i Narvik 1940

Uppgiften var att utspana de tyska ställningarna längs malmbanan fram till svenska Riksgränsen. I närheten av Hundalen station som 1951 bytte namn till Katterat, träffades Allan den 5 juni av splitter och hans franske chef, en underlöjtnant ur legionen, sårades svårt i en fot. Trots sin skada lyckades den sjukvårdskunnige Allan bygga en kälke av några skidor och drog den sårade franske officeren österut. Allan Mann berättade senare:

”Jag kommer inte ihåg så mycket. Jag bara vet att det var jobbigt, mycket jobbigt. Kanske var det nio kilometer. Jag vet inte. Det var mycket snö den våren. Jag gick nog inte rakt och blödde ur mina sår. Fransmannen kunde inte gå. Han bara skrek: »Avancez!» (Framåt!). En svensk patrull fann oss i gränsgatan fyra kilometer söder om Riksgränsen. Vi klarade oss. Jag kommer inte ihåg, men de har berättat att de behandlade mig i Vassijaure innan de transporterade mig söderut.”

Det han inte berättade, och som inte går att verifiera, var att han drog den franske officeren i nitton timmar och var nästan medvetslös av blodförlust när den svenska patrullen hittade de båda och transporterade dem till Kiruna lasarett. För sin insats vid Narvik, 19 år gammal, utnämndes Allan Mann några år efter kriget till riddare av franska Hederslegionen och han erhöll även Croix de Guerre för sina tjänster för fransmännen. Den franske löjtnanten blev senare överste och fransk militärattaché i Köpenhamn och kunde där tacka Allan för hjälpen.

Då franska Hederslegionen var erövrad i strid innebar det även en liten pension, som Allan vart femte år reste till Paris för att hämta.

Under sin åtta veckor långa vistelse på Karolinska sjukhuset i Stockholm blev Allan Mann kontaktad av den brittiska sabotage- och underrättelseorganisationen SOE:s representant vid brittiska ambassaden i Stockholm, Malcolm Munthe.

Malcolm Munthe var ansvarig för att bygga upp en underjordisk organisation i Norge och re-

Malcolm Munthe

kryterade Mann som SOE-kurir mellan Sverige och Norge.

Malcolm Munthes pappa var svensken Axel Munthe, världsberömd författare till ”Boken om San Michele” och var även den svenska drottning Victorias

livläkare – och kanske älskare. Axel Munthe bodde långt efter det att drottning Victoria avlidit som gäst hos hennes man, kung Gustaf V, på Stockholms slott, också under den tid som sonen var agent i Stockholm. Mamman var den förmögna brittiska adelsdamen Hilda Pennington Mellor.

Den 1 oktober 1941 engagerades 20-årige Ola Blytt-Olsen för att vara kurir för brittiska SOE. Hans uppgift var att föra meddelanden från major Malcolm Munthe i Stockholm till norska motståndsrörelsen Milorg i Oslo. Det major Munthe visste, men få andra kände till, var att Ola Blytt-Olsen var född i Eriksberg utanför Borås den 5 maj 1921 och egentligen hette Allan Gustav Bertil Mann.

En månad senare försvann Ola Blytt-Olsen och istället dök Allan Mann upp vid Livregementets grenadjärer (I 3) i Örebro dit han blivit inkallad till volontärsoldatskolan som var första året av en treårig utbildning till underbefäl, men som alltid nämnde han inte med ett ord sina militära kvalifikationer i Finland och Norge.

Skolchefen Svante Thunberg, som sedermera blev övlt vid Dalregementet, har berättat att Allan var en av de allra bästa på avdelningen,

men i maj 1942 förklarades han av hälsoskäl oduglig för krigstjänst!

Allan blev nu på nytt Ole och återupptog sin verksamhet som SOE-kurir varvid han verkade inom Milorg distrikt D 11 i Östfoldområdet. Redan den 9 juni 1942 blev han överförd med en fiskeskuta till Shetlandsöarna för vidare befordran till utbildning i Storbritannien.

I Storbritannien tilldelades han A-commandot Royal Marines. Under den här tiden genomfördes raiden mot Dieppe i augusti 1942, när 6000 i huvudsak kanadensiska soldater landsattes vid den franska hamnstaden Dieppe för att testa den tyska försvaret. 60% stupade, sårades eller tillfångatogs. Anders Holmström, läkare vid fallskärmsjägarskolan och vid Karlberg och god vän till Allan Mann, har berättat att det en gång undslapp Allan att han varit med om att bärga sårade soldater ur vattnet vid återtåget. Andra källor säger att Allan Mann vid den tiden bör ha varit på Shetlandsöarna, men han kan mycket väl, då han var sjukvårdsutbildad, ha medverkat i den insats som krävdes för att ta hand om alla sårade efter anfallet.

Allan Mann under utbildning i Storbritannien

Härefter verkade han fram till den 8 mars 1943 som SOE-agent i Norge. Vid två gånger åkte dock Allan Mann fast i Sverige, enligt vad han själv berättat. Han satt tre veckor i fängelset i Karlstad och tre veckor på Långholmen i Stockholm. Förmodligen var brottet Olaglig gränsövergång, men domarna har inte gått att spåra i svenska arkiv. Det kan ha berott på att han använde falska namn och ID-kort.

En del av Allan Manns efterlämnade ID-handlingar kanske skall tas med en nypa salt. Ett förfalskat Grenseboerbevis, ett tillstånd av myndigheterna för boende eller besökare i gränsbygderna mot Sverige, har ett foto av Allan Mann med namnet Arne Skog och yrket Renholdsarbeider. Det har nummer 4711, ett klassiskt Eau de Cologne-märke! Adressen är Dashullet 13 i Oslo och ID-handlingen är undertecknad av polismästaren Bjarne Holt-Larsen, en god vän till Allan Mann och en stor skämtare.

Den 27 april 1943 inkallades Allan till Bohusläns regemente (I 17) i Uddevalla, men hans tjänstgöring där upphörde redan efter några dagar den 3 maj. Vad denna korta tjänst innebar är ett frågetecken.

Återigen tog han sig in i Norge och vidare till Skottland där han anmälde sig vid basen STS 26 Glenmore Lodge och Norwegian Independent Company (NORIC), mer känt som Kompani Linge. Sedan följde fyra veckors fallskärmsutbildning vid basen STS 51 utanför Ringway i Cheshire.

En annan god vän till Allan Mann var Knut Haukelid som deltog i sprängningen av Tungvattenanläggningen i Vemork utanför Rjukan 1943. De kan ha lärt känna varandra när Knut Haukelid ledde gruppen som sprängde en färja lastad med tungt vatten på Tinnsjön i februari 1944. Allan Mann kan ha funnits med bland de många medhjälpare som behövdes för stödja uppdraget både före och efter själva sabotage.

Allan Mann, Bjarne Holth-Larsen och Knut Haukelid

Fram till den 9 september 1944 följde uppdrag i Norge varvat med vidareutbildning och Allan avancerade till sergeant. Sammanlagt skall han ha genomfört 52 SOE-uppdrag i Norge.

Våren 1944 flög Allan Mann från Bromma till Skottland för fortsatt utbildning i närstrid, sabotage och underrättelsetjänst.

Allan Mann tillhörde kompani Linge

I utbildningen ingick även att fälla utrustning med fallskärm och han gick en repetitionskurs vid SOE:s fallskärmsskola utanför Manchester.

Friskaran "Titos" med Allan Mann sittande t.v.

Allan Mann verkade i Distrikt Östfold, D 11, mellan Oslo och Värmland, men ibland släpptes materiel till den norska motståndsrörelsen på fel sida gränsen i Sverige. Varje flygplan släppte 10 behållare som innehöll kläder, vapen, ammunition, konserver och tobak. Utrustningen forslades sedan över till

Norge, bl.a. av den så kallade "Titogruppen", uppkallad efter partisanledaren Josip Tito i Jugoslavien.

Den 10 mars 1945 kom Allan tillbaka till Sverige. Hans uppdrag var att såsom fänrik i norska armén anmäla sig för den norskfödde översten i US Air Force, Bernt Balchen.

Denne hade med de svenska myndigheternas goda minne organiserat en styrka med

amerikanska militärplan som opererade från Kallax flygbas utanför Luleå och skulle sättas in i norska Finnmark. Verksamheten som benämndes Operation Ball syftade till att

flyga vapen till den norska motståndsrörelsen, medan Operation Where and When avsåg transporter av polis-trupper vapen och förnödenheter,

När de tyska förbanden från Finland drog sig tillbaka genom Finnmark uppstod ett "ingen-mans-land" mellan de retirerade tyskarna och

Röda armén där exilregeringen i Norge ville etablera militär närvaro. Först på plats var 280 norska soldater från Storbritannien,

Bernt Balchen

men huvudstyrkan var ”Finnmarksbrigaden” med i huvudsak 3000 polistrupper från Sverige. Många av dessa flögs på plats av Balchen.

Vilken uppgift Allan hade i Finnmark har inte gått att klarlägga annat än att han bedrev underrättelsetjänst och distribuerade vapen, men det uppges att han under tiden i detta område gjort två fallskärmshopp under stridsförhållanden.

En kort tid i slutet av april var Allan även instruktör vid den bataljon av svenska krigsfri-villiga – ”Norgebataljonen” – som samman-dragits på Trossnäs i Värmland, men som aldrig behövdes sättas in till följd av Tysklands snabba sammanbrott.

Den 1 maj 1945, samma dag som Hitler begick självmord, exploderade två stridsvagnsminor under en förevisning för norska polistrupper i Karasjok i Finnmark. 18 personer dödades omedelbart och ytterligare fyra avled senare under dagen. Balchen ställde ett Dakotaplan till förfogande för att undsätta de sårade och Allan Mann som befann sig på Kallaxbasen engagerades i räddningsoperationen då han var sjukvårdsutbildad. Allan Mann har berättat att han hoppade ut över olycksplatsen som drivare då varken de två läkarna eller sjuk-sköterskan tidigare hoppat fallskärm.

Björn Rørholt som var med i planet skriver i sin bok ”Amatörspionen Lärkan” att det fanns en korpral Hagberg med ombord som egentligen skulle ha hoppat först, men Dr Wergeland erbjöd Rørholt att ”Om du har användning för Hagberg till andra uppdrag så kan jag hoppa först. Och så blev det – enligt

Rørholt. Var Hagberg ett tacknamn för Mann och är det Allan Mann eller Björn Rørholt som minns fel om händelserna i Karasjok?

Den 5 maj 1945 tog Allan Mann tåget från Stockholm över Arvika till Oslo dit han anlände segerdagen den 8 maj. Han stannade kvar i Oslo-området till den 15 augusti 1945.

En 24-årig Allan Mann, nr 2 fr.hö. i Oslo efter krigsslutet

1945-1947 genomgick han den norska gymnastik- och idrottsskolan med sådan framgång att han omgående blev lärare vid skolan. Han befordrades 1949 till löjtnant och 1951 vann han norska militärmästerskapen i brottning. Samma år genomgick han utbildning vid 40. Commando Royal Marines i Storbritannien.

Under tidigt 1950-tal tjänstgjorde Allan som instruktör vid Signalregementet i Lillehammer, men under vintrarna jobbade han som instruktör i närstrid på Gymnastik- och Idrottsskolan (GIS) och Krigsskolan Karlberg. Han uppträdde på Karlberg i norsk uniform vilket väckte viss uppmärksamhet. Han blev extra anställd vid GIS hösten 1952. Allan var emellertid fortfarande officer i norska arméns reserv och blev 1955 kapten vid Signalregementet i Lillehammer.

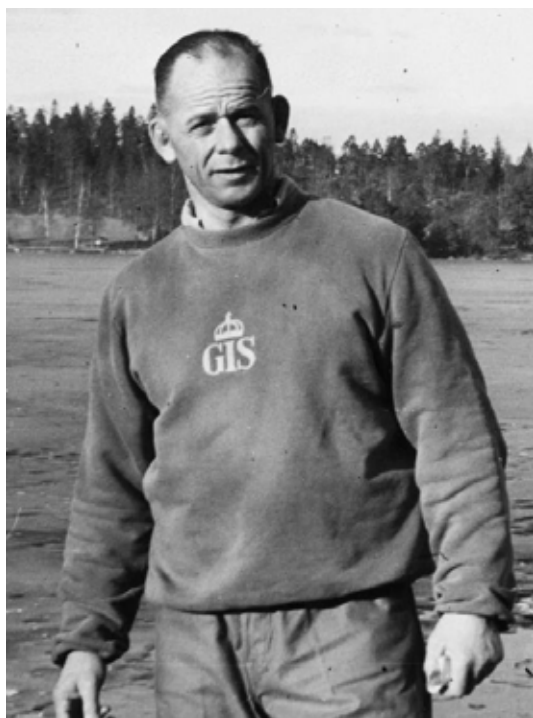
Kaptein Allan Mann i norsk uniform

Allan fick en fast anställning vid GIS först 1956 och i november 1960 förordnades Allan till värnpliktig kapten vid Älvsborgs regemente (I 15) i Borås. 1964 gjorde han FN-tjänst på Cypern som underrättelseofficer.

Mindre känt är att han 1966, vid 45 års ålder, genomgick utbildning till attackdykare. I april 1967 utnämndes han till reservofficer och kapten vid Södermanlands regemente (P 10).

1968 erhöll Allan Mann ett stipendium från Föreningen Norden för att forska efter namnen på de svenskar som fallit för Norge. Två år senare, 1970, avtäcktes ett minnesmärke vid Västra Gravlunden i Oslo med namnen på 92 svenskar som stupat för Norge.

Allan kom att verka vid Krigsskolan Karlberg fram till sin pensionering 1984 och blev en legend för generationer av kadetter.

Allan Mann gifte sig med sjuksköterskan Mary Moen från Sarpsborg i Norge och de fick en dotter, Benedikte. Kuriöst nog träffades Allan och Mary inte i Norge utan i Töreboda.

Allan Mann var sannolikt Sveriges högst dekorerade officer från andra världskriget. Av princip bar han endast åtta utmärkelser: norska S:t Olavsmedaljen med ekgren (där ekgrenen betyder personlig stridsinsats), franska Hederslegionens riddartecken, franska Croix de Guerre med palmblad (vilket betyder att hans insatser omnämnts i arméorder), brittiska Military Medal, norska Deltagermedaljen med rosett (vilket betyder tjänst vid fronten 1940, inom motståndsrörelsen eller i norska utlandsstyrkorna), finska Vinterkrigets minnesmedalj med svärd och spänne (vilket betyder aktiv fronttjänst), finska Lapplandskorset och brit-

tiska 1939-45 Star (tilldelades bl.a. de som deltagit i Dieppe-räden).

Övriga medaljer på raden längst ner: Norska Försvarsmedaljen med lagergren, Förbundet Svenska Finlandsfrivilligas frivilligkors, Svenska Norgefrivilliga och FN:s Cypernmedalj.

Allan Mann, brottaren från Töreboda, som stred som frivillig både för Finlands och Norges frihet har blivit en myt som fascinerar alla som hört talas om honom. Om allt stämmer som han sägs ha varit med om, är det ett mirakel att han efter krigsslutet fick uppleva sin 25-årsdag.

Allan berättade gärna om andra världskriget, men när det kom till hans egna insatser blev han fåordig och undvikande. Det går därför inte att få svar på alla frågor.

Vad hände egentligen i Narvik 1940 och under den efterföljande konvalescensen?

Under vilka täcknamn och på vilka grunder satt han inlåst på Karlstads fängelse och på Långholmen?

Vad var Allans roll vid landstigningen i Dieppe i augusti 1942?

Hjälpte han Knut Haukelid att fly till Sverige efter sprängningen av färjan med tungt vatten i februari 1944? och

Vem har rätt om fallskärmschoppet i Karasjok efter minolyckan den 1 maj 1945?

De frågorna lär förbli obesvarade och fortsätta att vara en del av myten om Allan Mann.

Det kan kanske vara lämpligt att avsluta denna berättelse med ett citat av Allan själv:

Har man varit med om kriget blir man ganska ödmjuk. Kanske har man sett alltför många gå över gränsen. Man glömmer inte att man bara var en av många som genomförde jobbet - och hade tur som kom tillbaka.

Järnvägshistoria och militärhistoria med inriktning mot pansar.....

... vad kan dessa två intresseområden ha gemensamt?

För mig som gjorde min värnplikt på P6 med förberedande plutonchefsskola sommaren 1970 och plutonchefsskola med utbildning till kvartermästare juni 1971 – siste maj 1972 och mitt redan tidigare intresse för järnvägshistoria/museijärnväg kan knytas samman kring tåg och pansar och pansartåg.

Jag har varit med och bildat museiföreningen Östra Skånes Järnvägar, ÖSJ, i Kristianstad för 50 år sedan. Vår bas sedan 1979 är Järnvägs museet i Kristianstad som finns vid fd Södra stationen på järnvägen mellan Kristianstad och Åhus.

Jag var ordförande i ca 20 år och är fortfarande idag aktiv i föreningen då det gäller underhåll och upprustning av föreningens museala järnvägsfordon.

Jag har varit medlem i Kamratföreningen Norra Skåningar i flera år och är idag sekreterare i Kamratföreningen.

Jag har fler gånger tänkt att skriva något om de svenska pansartågen under andra världskriget men har tyvärr ”inte kommit till skott”.

Med glädje fann jag en intressant artikel om Svenska Pansartåg i nr 4/221 i tidningen TIFF, TEKNISK INFORMATION FÖR FÖRSVARSMATERIELTJÄNSTEN, som ges ut av Försvarets materielverk.

Efter kontakt med redaktören för TIFF, Kristina Mårtensson och artikelförfattaren Tommy Tyrberg fick vi använda artikeln om Svenska Pansartåg.

Något som jag själv inte tidigare visste var att det även planerades ett pansartåg för Skåne, vilket framgår av artikeln.

Tack för vänligt bemötande av Kristina Mårtensson och Tommy Tyrberg.

Jan Appelqvist

Svenska pansartåg

I april 1940 gav generalmajor Archibald Douglas som var chef för Övre Norrlandsgruppen order om att två pansartåg skulle byggas för insats främst på Malmbanan.

Pansartåg är alltså pansrade och bestyckade tågsätt som användes för skydd av järnvägslinjer och understöd till trupper som opererade i anslutning till järnvägarna. Deras storhetstid var troligen första världskriget, men de användes faktiskt i rätt stor utsträckning även under andra världskriget.

Det var knappast någon slump att det var just Douglas som tog initiativet. 1918 hade han tjänstgjort som frivillig på den vita sidan i inbördeskriget i Finland där pansartåg spelade en viktig roll i striderna. Det var särskilt den röda sidan (som kontrollerade alla finska järnverksverkstäder utom en) som använde pansartåg, totalt ett tiotal, medan den vita sidan bara lyckades bygga ett enda. Detta var dessutom mycket primitivt, men spelade trots detta en så stor roll vid försvaret av den vitala karelska tvärbanan att det blev känt som Karjalan pelastaja (Karelen räddare).

Efter inbördeskrigets slut plockade den finska armén ihop två pansartåg av "de bästa bitarna" av de pansartåg man hade erövrat från de röda, och dessa användes sedan åter med avsevärd effekt under det finska vinterkriget 1939–40.

Det var alltså inte så underligt om just generalmajor Douglas kom fram till att pansartåg skulle kunna vara av värde på Malmbanan, i synnerhet som vägar saknades väster om Ki-

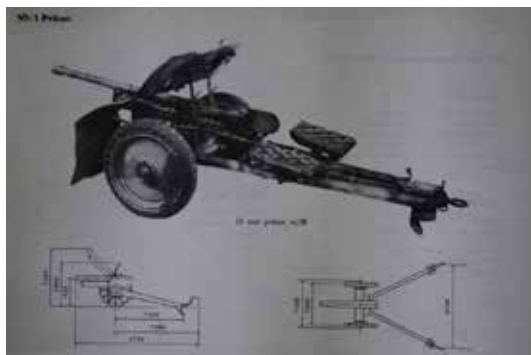
runa och både anfall och försvar i hög grad måste komma att följa järnvägen.

Det ena pansartåget byggdes av LKAB:s verkstäder i Kiruna och baserades på flakvagnar, Littera Or, som byggdes in med 15 mm pansar på sidorna och 5 mm på taket. Två vagnar byggdes om, en kanon- och en kulsprutevagn, och dessutom pansarskyddades ett lokomotiv som placerade mellan vagnarna.

En av få bilder på pansartåget "Kiruna".

Huvudbeväpningen var en 37 mm pvkanon m/38 och dessutom ingick ett antal 8 mm kulsprutor och luftvärnskulsprutor m/36.

37 mm pvkanon m/38. Här i fältlavettage, som rimligen måste ha modifierats för montering i "Kiruna", men några bilder av detta tycks inte finnas.

Ännu en bild på "Kiruna". Ordning: kanonvagn – lokomotiv – kulsprutevagn. Här syns pansarskyddet på lokomotivet bra. Överraskande är att skorstenen inte är pansarskyddad, eftersom en sönderskjuten skorsten kraftigt minskar draget i pannan och därmed lokomotivets dragkraft.

Det andra tåget byggdes av tygstationen i Boden och baserades på malmvagnar, Littera Mas. Detta tåg bestod av två kanonvagnar med ett pansarskyddat lokomotiv emellan,

Pansartåget "Boden" med besättning.
Ordning: Kanonvagn - lokomotiv - kulsprutevagn - kanonvagn.

men de båda kanonvagnarna var bestyckade med varsin 57 mm kanon m/95 samt ett antal kulsprutor. Dessutom fanns en tredje kulsprutevagn.

57 mm kanon m/95. Denna var en avkortad arméversion av den mycket lyckade halvautomatiska 57 mm marinkanonen M/89B, och den variant som användes i "Boden" och som syns på bilden var så kallade "kaponjärkanoner" med särskilt lågt lavettage, egentligen avsedda för närförsvar av befästningar. 1940 var det ksp som gällde i sådana sammanhang och kaponjärkanonerna användes i stället för kust- och strandförsvar eller i pansartåg. Skottvidden för denna kortpipiga variant var ca 3 km.

Luftvärnsställning med dubbel lv sp m/36 ovanpå "Bodens" kulsprutevagn.

Båda lokomotiven tillhörde J-klassen, SJ:s minsta och svagaste ånglok för normalspår, ett lokaltågslok med en tjänstevikt om 61 ton och en maxfart av 75 km/h. Militären ansåg loken vara i svagaste laget, men SJ som hade brist på både ellok och ånglok ansåg sig inte kunna avvara något bättre.

De båda pansartågen var kända som "Kiruna" respektive "Boden", och av någon anledning finns det mycket flera bilder av "Boden" än av "Kiruna". Enligt uppgift förbereddes ytterligare två pansartåg "Östersund" och "Malmö" som dock bara färdigställdes som "byggsatser" som vid behov snabbt kunde monteras ihop av respektive järnvägsverkstad. Dessa var avsedda för Storlienbanan, respektive järnvägen Malmö-Ystad-Simrishamn.

"Kiruna" och "Boden" grupperades så snart de var klara till området närmast öster om riksgränsen, där hårda strider mellan tyska och allierade trupper pågick omedelbart på andra sidan av gränsen, och det ena blev till och med inblandat i strid den 20 maj 1940. En tysk flygbåt av typ Do-26 flög över Vassijaure och svenska lvförband, inklusive

Dornier Do 26. Detta var en tekniskt mycket avancerad flygbåt som egentligen var avsedd att transportera post och/eller ett fåtal passagerare över Nordatlanten. För bästa bränsleekonomi hade den dieselmotorer, och vingflottörerna var infällbara. Bara sex stycken byggdes.

"Kiruna" öppnade eld som besvarades, varvid en svensk värnpliktig dödades.

De båda pansartågen tycks ha blivit kvar i området till hösten 1941 då de demobiliserades. Tyskland hade då gått till anfall mot Sovjetunionen, och situationen utmed Malmbanan och i Narviksområdet hade blivit mycket lugnare, men de mobiliserades åter 1944. Nu var tyskarna på full reträtt på Nordkalotten, och ryska trupper avancerade västerut genom Finnmarken. Fronten stabiliserades dock vid Lyngenlinjen och Narviksområdet kom inte att beröras av strider.

Efter kriget kvarstod de två pansartågen i krigsorganisationen till 1949, men även efter det stod de kvar i förråd, och tycks inte ha skrotats förrän i mitten av 1960-talet, samtidigt som J-loken.

Text: Tommy Tyrberg

Tekniska data

"Kiruna"

Lok: J-1343, En kanonvagn, en kulsprutevagn. Beväpning 1 37 mm pvk m/38, 4 8 mm ksp m/36, 1 dubbel 8 mm lvksp m/36 (1944 ersatt av 1 20 mm lvakan m/40). En 250 W KV-radio. Bemanning: 57 man

"Boden"

Lok: J-1390, Två kanonvagnar, en kulsprutevagn. Beväpning 2 57 mm kanon m/95, 4 8 mm ksp m/36, 1 dubbel 8 mm lvksp m/36. En 250 W KV-radio, Bemanning 46 man

J-lok (opansrat)

Vikt: 62 ton, Längd 11,9 m, Axelföljd 1C2T, drivhjulsdiameter 1,3 m, ångtryck 12 atmosfärer, kolmängd 4 ton, vattenmängd 10 ton, maxhastighet 75 km/h (i båda riktningar)

--- Intervju med Göran Arlefalk ---

Göran Arlefalk har haft en lång och aktiv bana i försvaret och senare även inom utbildning och näringsliv. Hans nordiska bataljon befann sig vid Tuzla Air Base vid tiden för massmorden i Srebrenica 1996 och förbandet gjorde en betydande insats för flyktingarna från den drabbade staden. Den dagbok som Göran Arlefalk förde under tjänstgöringen i Bosnien utgör bakgrunden till denna intervju. Göran Arlefalk har även aktivt verkat för veteransammanhållning. Christian Braw, som gjort intervjun, har varit fältpreäst vid Wendes, Karlskrona Maringrupp, IB 12 och Ing 2.

I Norringen 2021 finns Christian Braws artikel Fältprestens berättelser.

Berätta om Din militära bakgrund och Din väg inom försvaret och senare civil?

Jag hade siktet först inställt på att bli elektriker. Men den första tiden inom försvaret upplevde jag som mycket positiv, så jag fortsatte på den banan.

Lite mer än hälften av min tid inom armén har bestått av trupptjänst hela vägen från instruktör via plutonchef, kompanichef, bataljonschef och brigadchef. Under min tid hann jag göra inte mindre än åtta KFÖ:er i fält vilket varit otroligt lärorikt.

Efter stabskursen tjänstgjorde jag mest vid dåvarande Försvarsstaben med planering och studier. Det blev även en fin och lärorik tid vid Arméledningen. Totalt blev det sex år på P 6, fem år på P 7 och resten vid skolor samt tjänstgöring vid centrala staber.

Mitt sista uppdrag var en placering som försvarsattaché med ackreditering i Österrike, Slovakien och Tjeckien. Där kom jag till huvuddelen att arbeta med stöd till Gripen-projektet. Projektarbetet med SAAB- och British Aerospace gav mig mersmak för projektarbete. Så vid 50 års ålder lämnade jag Försvars-

makten och gav mig in på anläggningsprojektbranschen.

Första större projekt var ett arbete för Lundin Mining. Företaget hade köpt in sig till 49% på den fjärde största zinkfyndigheten i världen. Den låg i delrepubliken Burjatien i Sibirien. Projektet var ett "greenfieldprojekt" d v s start från noll och ingenting, där inledningsvis mitt uppdrag innebar att etablera såväl projekt som det med ryssarna gemensamma företaget Ozerny GOK i Burjatien. I företaget blev jag vice VD. Förutom själva gruvanläggningen erfordrades även en nybyggnation av ett koleldat kraftverk för elförsörjning. Vattnfall fick direkt i uppstarten uppdraget att leverera en DFS för detta.

Projektdirektören skulle under projektet verka från Moskva och jag skulle ta hand om verksamheten i Burjatien. En liten lustig sak var att när jag blev uppringd av projektdirektören förstod jag att det var bråttom med uppstarten i Sibirien. När han hade presenterat projektet och upplägget bad jag om lite

betänketid. Han sa; Självklart ska du få tänka klart, jag hänger kvar i luren! Två veckor senare landade jag i Sibirien.

Överläggning i skogen om borrhningar. Från vänster chefsingenjören (ryss), bormästaren (kanadensare) och chefsgeologen (bulgarier).

Nästa uppdrag blev för Siemens. Siemens i Finspång hade tagit hem en stor order i Ryssland. Ordern omfattade två mycket stora SGT-800 gasturbiner på vardera 47 MW och en SST-600 ångturbin på 28,3 MW. Dessutom två avgaspannor och övrig mekanisk och elektrisk utrustning som krävs för ett komplett kombikraftverk. Kunden var kraftbolaget OJSC Territorial Generating Company No. 9 lokaliserad i miljonstaden Perm vid Uralbergens västra sida, beläget cirka 140 mil öster om Moskva. Projektet var en del i ett prioriterat investeringsprogram för att utveckla regionens industri- och kraftnät.

För att lösa åtagandet organiserades en projektledning bestående av en projektdirektör med kontraktsfrågorfrågor som huvuduppgift, en kommersiell direktör med ekonomisk uppföljning som huvuduppgift samt jag som

platschef med ansvar för genomförandet i Ryssland. Som platschef erfordrades ryskt arbetstillstånd för att på ett legalt riktigt sätt kunna ta på sig arbetsgivaransvaret gentemot rysk personal. Därför var jag nödgad att skriva mig i Ryssland.

Som första västerlänning skriven i Burjatien, blev jag av guvernören utsedd till hedersmedborgare i distriktet Eravna. Här kommer jag hem till campen efter utnämningen och påklädd traditionell dräkt.

Det tredje större projektet kom lite som en följd av uppdraget för Lundin Mining. Ett större gruvprojekt norr om Pajala hade förberetts under en längre tid med i huvudsak kanadensisk och amerikansk personal. Senare engagerades ledande svensk personal med erfarenhet och bakgrund från Lundin Mining. Mitt uppdrag hade en hel del likheter med Perm-projektet, d v s att förbereda etablering, grunddokument, rekrytera personal, organisera kvalitetsarbete, förbereda byggsamordnings- och arbetsmiljösamordningsrutiner. De riktigt stora praktiska uppgifterna som skulle hanteras inom projektet var byggnation av industriområdet, jordavrymning, planering för gruvdriften, elförsörjning, processvattenförsörjning samt anläggande av

sandmagasin inkluderande klarningsdammar. En del av helheten bestod också i att göra en hamnetablering i Narvik. Gruvan drivs nu med framgång av företaget Kaunis Iron.

Efter dessa tre stora äventyr fick jag en förfrågan om att stötta delar av Northvolts projekt i norra Sverige. En hälsomässig svacka nödgade mig dock att tacka nej.

Berätta om Din väg till Bosnien och den yttre sidan av Din tjänstgöring där.

När jag skulle utnämnas till brigadchef vid MekB 7 gjordes en ny planering av turordningen för brigadernas ansvar för bemanning. MekB 7 skulle svara för den fjärde Bosnienbataljonen. Det fanns ju ingen möjlighet an-

nat än att ”ta bollen”. Jag var aldrig tveksam. Jag kände det som att få en möjlighet att pröva om allt jag lärt och upplevt inom utbildningen var rätt.

Berätta om Ditt engagemang med veteranträffarna.

Vi har haft en återträff efter 20 år. Där var vi nästan 600 deltagare. Det hela hölls samman av en soldat som tagit detta initiativ. Jag stöttade och gjorde en hel del praktiskt och kontaktmässigt. På grund av pandemin fick vi ställa in träffen på 25-årsdagen. Vi var 800 veteraner som hade anmält oss till detta tillfälle inför en helg tillsammans i Stockholmstrakten. Nu siktar vi på 30-årsdagen. I mellanperioderna ses vi på veteranträffar och på Östra Sandar utanför Halmstad.

Den första återträffen med nästan 600 deltagare blev magisk. Här tre veteraner med den danske stridsvagnskompanichefen Niels Ellehøj Pedersen i mitten. En pärla i mina ögon!

Vilka behov ser Du för bearbetning bland veteraner?

Det har utvecklats efter hand och jag ser stödet som oerhört viktigt. Det ger en trygghet för de som ska ut i en mission och för dem

som är mitt uppe i en besvärlig mission. Fortsätt utveckla formerna. Lyssna lyhört på behoven.

Du beslöt Dig före missionen att skriva dagbok. Du har fattat beslutet att Din dagbok skall förbli privat egendom. Berätta varför?

När jag fått uppdraget som chef för den 4:e bataljonen i Bosnien bestämde jag mig för att köpa in ett antal tomma anteckningsböcker med hårda pärmar och ganska noggsamt föra dagbok varje dag. Så blev det och jag var mycket disciplinerad att skriva precis varje dag innan jag slöt ögonen för vila. Det blev en rutin. Det blev många ord, tankar och underlag till senare reflektioner.

Jag bestämde mig för att skriva av flera skäl. Dels ville jag ha en egen dokumentation bredvid den ganska så torra officiella rapporteringen i FN-systemet, dels skulle dessa ord vara helt sprungna ur mina egna tankar.

Framför allt skrev jag av det skäl att jag trodde dagboken kunde vara någon form av avlastning för mig själv. Som bataljonschef i toppen på en pyramidorganisation finns ingen naturlig och organisatorisk självklarhet kring vem som tar hand om chefen när stöd behövs. Så gott jag kunde försökte jag därför skriva om hur jag uppfattade händelser, hur jag reagerade och agerade. Inte en dagbok av karaktären; Idag gjorde jag först det, sen åkte jag dit, för att slutligen ha ett möte med Mr. X". Dagboken skulle som jag såg det då vara min egendom. Ingen annans. Som komplement till dagboken frågade jag en gammal fin vän i bataljonen och han ville ha ett litet extra öga på mig och ta ett snack i de fall han såg att jag nog behövde få ventilerat intryck och känslor som störde eller än värre plågade mig.

Vid vårt 20-årsjubileum med 600 deltagande soldater höll jag ett inledningsanförande. Jag ville i det knyta "ihop säcken" med ord för

att uttrycka hur jag såg på uppdraget så här i efterhand. Förstod se-dan tidigt att det förväntades att jag ganska frigjort skulle ge min syn på en hel del saker.

Vad jag också gjorde var att berätta att jag skrivit en omfattande dagbok. Jag läste upp exakt vad jag skrev just dessa återträffsdagar (27—28 juni) för tjugo år sedan. Det var tyst i salen. Jag såg på blick-arna att många var tillbaka till just de båda dagarna och dess händelser, och att många fick svar på en del frågeställningar de burit på.

Jag blev senare ombedd av många soldater att skriva mer om vissa utvalda händelser från dagboken och så gjorde jag sensommaren 1995. Jag utelämnade privata delar eller delar där jag från mina utgångspunkter och upplevelser uttryckte mig negativt om vissa personer i mitt förband.

Det kändes som om belysningen av vissa händelser bidrog för många att få "vissa polletter" att trilla ner och att få en efterlängtat förklaring till skeenden i flera för dem viktiga fall. Detta kändes naturligtvis bra. Jag har även använt delar av dagboken i fall där jag blivit kontaktad av professionella stöd-personer till soldater som behandlas för bl. a PTSD. Den så kallade meranvändningen av dagboken blev lite större är vad jag ursprungligen trott och menat.

Avslutningsvis; jag ser fortfarande min dagbok som min. Jag avser förnärvarande inte lämna ut den ograverat till vem som helst för allmän läsning.

***I ett tal vid en veteranträff beskrev Du en reaktion inför kriget på Balkan:
"För Guds skull, någon måste ställa upp!"
Var det en samvetsfråga för Dig? För andra?***

Ja till del. Det var under vår pågående utbildning som där var ett inslag på TV från Bosnien. Man visade ett sönderskjutet Mostar och offer för terrorbeskjutning av Sarajevo. Någon som intervjuades på TV uttryckte "Herre Gud, någon måste göra något"! Påföljande morgon berättade jag för soldaterna vad jag sett och hört på TV. Många hade också sett det. Jag avslutade med att säga "jag är

stolt att någon som ska göra något är vi som snart ska åka i väg".

I samma tal nämner Du behovet av en total revision, en fullständig genomlysning av missionen. Vilket skulle syftet vara? Har Du fått gensvar?

Jag gjorde några personliga reflektioner i mitt tal vid återträffen 2015. Jag sa bland annat; När en mission likt UNPROFOR är avslutad så saknar jag en opartisk utvärdering, eller kalla det revision, så att resultat och värde av insatsen kommer till ytan. Jag menar inte utvärdering av enskilda förband, utan en samlad bild över hela missionen.

Jag ska ge ett exempel varför det behövs. När NATO formellt avslutade sitt stridsuppdrag i Afghanistan så beskrevs resultatet väldigt olika, beroende på vem man frågade.

Den amerikanske generalen John Campbell uttalade när fanan halades;

Vi har lyft det Afghanistanska folket ur mörker och förtvivlan och givet dem hopp inför framtiden. Vi har gjort Afghanistan starkare och våra länder säkrare.

Graeme Smith, analytiker på organisationen International, Crisis Group, beskrev läget så här;

Konflikten eskalerar, allt fler människor dör

och ISAF lämnar i en tid av oerhörd instabilitet. Det är svårt att säga vad som väntar landet i framtiden, men det kommer inte bli positivt. Det är mer en fråga om det kommer bli dåligt eller mycket dåligt.

Det är inte OK att ge dem som gjort allt för en insats så totalt spretande värderingar. Vi är faktiskt värda att få en opartisk och rättvisande utvärdering.

Det jag skulle vilja ha utvärderat utgörs främst av hur de militära strategierna utformats och genomförts. Ta som exempel det strategiska begreppet "Tuzla Safe Area". Var det relevant? Vi hade ett område att ta hand om, lika stort som Skåne. Vi var 0,1 soldat per kvadratkilometer. Kan man säkerställa "säkra områden" med denna soldattäthet, eller borde strategin formulerats annorlunda?

Det borde också utvärderats hur resultatet blev av all humanitär verksamhet, likaså hur den rent militära och civila verksamheten koordinerades.

Det finns mer som borde beläggas med fakta och redovisas öppet, allt för att vi till slut ska kunna förstå sammanhangen och vårt eget bidrag. Ett par exempel;

Srebrenica blev ett nationellt trauma för Holland. En regering avgick bland annat. Holland tillsatte efter kriget en kommission för att utreda vad som skett. Jag arbetade i Österrike när jag blev ombedd av kommissionen att vittna om det jag visste. Genom detta och efter att ha läst kommissionens rapport, föll många pusselbitar på plats för mig.

När serberna omringade Srebrenica, var den holländske bataljonschefen Thom Karremanns i Srebrenica med del av bataljonen. Jag träffade själv aldrig Karremanns, bara hans ställföreträdare.

Vi vet ju att Dutchbat begärde flygunderstöd när serberna med mångfaldig överlägsenhet och mycket stridsvagnar gick in i Srebrenica. Vi vet också att Karremanns först blev nekad flygunderstöd, med fick det senare, både för sent och för lite.

Vi vet det olyckliga i att Karremanns bad Mladic om ursäkt för att begärt flygunderstöd.

Vi vet det olyckliga i att Karremanns skålade med Mladic.

Vi vet också det olyckliga i att Karremanns mottog en gåva från Mladic när holländarna fick lämna Srebrenica.

Men, jag vet inte vilka särskilda orders Dutchbat fick, om de ens fick några. Jag tror att situationen hade varit enklare för Dutchbat, om de från början fått ett tydligt uppdrag som innebar att de i sin underlägsenhet skulle utgöra en "snubbeltråd" gentemot serberna. När den första serben gick över snubbeltrå-

den skulle eld öppnas, och samtidigt förberett flyg kraftfullt sättas in till understöd. I en sådan plan skulle en större stridsgrupp ur Nordbat med stridsvagnar i täten kunnat sättas på rull till förstärkning.

Vad jag vet är, att Nordbat fick ingen som helst beredduppgift eller kompletterande order i syfte att stödja Dutchbat.

Srebrenica är för många ett trauma. Vi som på ett eller annat sätt var inblandade förtjänar att få veta hur de militära övervägandena gjordes, och vilka order som gavs, till Dutchbat, till Nordbat, till flygstridskrafter eller till andra förband.

Vi själva plågades av en obegriplig begränsning i vår rörelsefrihet (FOM). Denna begränsning hindrade oss att lösa många uppgifter som vi såg ligga framför oss, inte minst humanitära. Denna begränsning utlöste frustration och misstämning, och detta åt på mig mycket hårt. Jag kände mig ensam, tom och håglös.

Några av de 22 000 från Srebrenica som vi tog hand om på alla tänkbara sätt

Begränsningen tillkom långt innan vi kom på plats i form av ett regelrätt avtal mellan 2.kåren och vår sektorstab. För oss var denna överenskommelse inget som fick ifrågasättas. Jag försökte lösa upp det med egna kontakter med 2.kåren, politiskt med stöd av ambassa-

dören Erik Pierre. Jag försökte också via Carl Bildt och Torvald Stoltenberg när de var nere hos oss. Det gick inte. Jag fick för detta ganska mycket stryk för att jag försökte köra ett eget race och inte höll mig till Chain of Command. ”Rättning i ledet”!

Du har mött några av de serbiska ledarna, både militära och civila. Vilka är Dina intryck?

Under tiden i Bosnien skickade jag ganska många protester till den serbiska sidan, främst efter beskjutningar av oss. Företrädare för den serbiska sidan träffade jag bara en gång. Det var när jag från HQ i Sarajevo fick ett hemligt uppdrag att flyga in en serbisk delegation till Tuzla-området och leda en förhandling mellan bosniaker och serber om utväxling av fångar och lik.

Den serbiska delegationen som vi i hemlighet flög in till Tuzla för att förhandla om utväxling av fångar och lik

De serbiska delegaterna visade en korrekt och professionell attityd. Egentligen inget konstigt där.

Som kuriosas beträffande serbiska kontakter, fick jag ett brev från Haag på hösten 2018. Det var Radko Mladics advokat, Dragan Ivetić, som önskade att jag skulle vittna i samband med Mladics överklagande av livstidsdomen.

Krigsförbrytaren Radko Mladic i Srebrenica. Den 5 september 2018 blev jag av Mladics via hans advokat Dragan Ivetić ombedd att vittna till Mladics fördel i samband med hans överklagande av livstidsdomen. Det blev inget sådant vittnesmål från min sida

Vilka intryck fick Du av bosniska befattningshavare på motsvarande nivå?

Jag hade täta och bra kontakter med bosniska armén, förutom med dåvarande 2.kårens chef Sead Delic. Honom betraktade jag då och nu som en klockren psykopat.

Bosniakerna var vänliga, men kunde också vara ombytliga. Stunden avgjorde hur man skulle förhålla sig. Man fick vara beredd på häftiga och plötsliga svängningar.

Den allmänna bilden blev i Sverige att bosniakerna var offer och serberna förövre. Hur såg det ut för Er som var nära?

Jo så var den allmänna bilden bland oss också. Några gånger hade vi fog för att misstänka

bosniska övergrepp, men det blev inga som vi hade opartiska belägg för.

Du kunde iaktta en hemlig amerikansk verksamhet som stred mot den officiella amerikanska hållningen. Hur bemöttes Du?

Vi ärvde rejäla begränsningar i FOM (Freedom of Movement).

Jag försökte förstå varför 2. kåren stoppade oss från att kunna både skydda och hjälpa deras eget folk. En BiH-general sa till mig att: ”en dag kommer du veta”.

Jag insåg naturligtvis att BiH inte gärna ville att vi skulle se vad de höll på med och hur de disponerade sina styrkor. Risken för läckor i det mångnationella FN-systemet var uppenbar. Men det måste funnits mer.

En stor pusselbit föll på plats i samband med mina vittnesmål inför den holländska kommissionen. Pusselbiten pekar så tydlig på varför det skulle varit olyckligt för både USA och BiH om vi hade full tillgång till FOM. Det var nämligen som så att redan från 1992, försågs BiH med vapen och utrustning som på ett dolt sätt fördes in i Bosnien, helt i strid med vapenembargot. Iran, Pakistan, Saudi pe-

kades ut som starkt delaktiga. Den stora dirigenten var USA, som både direkt och indirekt koordinerande, så att detta flöt på. Parallellt med att man i den amerikanska kongressen diskuterade för- och nackdelar med att lyfta embargot, körde USA alltså på under täcket och bakom ryggen på bl. a UNPROFOR. Vilket hyckleri! Bill Clinton lär enligt rapporten haft en stor personlig- och pådrivande roll för att stödja muslimerna. England och Frankrike protesterade enligt rapporten.

Inledningsvis skeppades vapen och utrustning in i Bosnien via Zagreb och sedan ner genom 9 kompaniets område. Kroaterna fick en hyggligt stor procent av både vapen och utrustning mot att denna insmugglingsväg hölls öppen.

När sedan man från amerikansk sida ville gasa på med stödet till BiH övervägde man

att flyga in material i stället. Man tittade på att landa in det antingen i Sarajevo eller på Tuzla Air Base (TAB). Det blev Tuzla av många skäl. Redskapet för detta var ”The Black Flights”, svartmålade Hercules C 130, helt nedsläckta.

Genom flygvägen, slapp man också ”procenten” till kroaterna.

Flera enheter i området rapporterade in nedsläckta Herkulesplan på väg ned. Bland annat rapporterade Kapten Moldestad på det norska helikopterförbandet en kväll ett sådant uppdrag. Han fick till svar att han hade sett i syne. När han var påstridig, fick han luren i örat. Även vårt norska fältsjukhus rapporterade landande Hercules.

Det har även berättats att en annan officer blev fysiskt hotad när han upprepade gånger rapporterade in denna verksamhet.

En natt var jag själv ute. Klockan var 0300 när en nedsläckt Hercules flög exakt över mig på mindre än 100 meters höjd. Den var eskorterad av jaktplan (F-16?). Jag ringde själv direkt upp den luftoperativa staben och rapporterade. De skulle kolla med en amerikansk AWACS och återkomma till mig. Jag fick till svar att en AWACS var uppe och hade full koll av lufthavet. Det fanns inget flyg alls i någonstans i Bosnien, än mindre i Tuzla-området. Jag ringde upp igen och bad dem än en gång kolla med AWACS, samt att sluta kränka mig genom att förneka att det var en Hercules jag såg eskorterad av jaktflyg. Jag fick senare ett svar som innebar att genast sluta med att inte respektera de svar som gavs. I annat fall behövdes varken jag eller min ba-

taljon i området. Detta svar behöll jag för mig själv, för att inte det skulle tära mer på bataljonens kvarvarande krafter.

För att göra bilden fullständig, så såg vår sektorstab själv en landning. Man sände ut en patrull som blev beskjuten och tillbakavisad av BiH. Vid ett annat tillfälle beordrade jag 8.kompaniet att en natt besätta ett antal tillfälliga OP:n. Sent på natten rapporterade dessa 4-6 transportflygplan alldeles öster om Tuzla på låg höjd och i riktning TAB. Denna rapport från oss förnekades också. Som svar fick jag att 8.kompaniet hade sett en ensam AWACS ca 80 km öster Tuzla. Av särskilda rapporter vet vi att det har varit omfattande landningar på TAB. En natt rapporterades att det gick åt ca 75 lastbilar för att tömma planen. Dagen efter hade BiH soldaterna nya och fräscha amerikanska uniformer på sig.

Den holländska rapporten anger att ”Black Flights” genomfördes, antingen då AWACS stod på marken eller då de var uppe på uppdrag med enbart amerikansk besättning.

Det här var ett riktigt ”fulspel” som i efterhand i alla fall för mig så tydligt förklarar varför BiH till 100 % skulle styra när och var vi fick röra oss. Jag är så glad att ingen av mina soldater fick betala med allvarliga skador eller med livet inom ramen för detta manipulerande storpolitiska spel.

Rapporter kring ”The Black Flights” finns att söka på nätet. Man vad jag efterlyser är även här en opartisk faktabelysning kring hur det här påverkade UNPROFOR och vem som gjorde vad med anledning av detta.

Dina soldater var värnpliktsutbildade. Hur bedömer Du deras insatser jämförda med de professionella soldater Du mötte?

I förhållande till andra yrkessoldater var mina äldre. De hade mer livserfarenhet och hade också ofta erfarenheter från yrkesliv mm. Dessutom hade nästan alla soldater vid sidan om sitt soldatyrke ett andra jobb. Totalt sett var detta en enorm tillgång. Vi stöttade yrkessoldaterna mer än de kunde bidra med något för oss.

Efter 14 dagars slit i samband med Srebrenicas fall och med arbete 24 timmar om dygnet i 40 graders värme behövde denna hjälte lite vila.

Du var bataljonschef i Bosnien. Vilka lärdomar vill Du ge vidare till en bataljonschef i kris och krig?

Här skulle jag kunna hålla på hur länge som helst, men jag nöjer mig med att belysa något kring frustration. Frustration är ett hot mot alla organisationer i fred som krig. Det leder till osämja, själviskhet och förvärrande rykesspridning. Självklart kan man möta det bra med mycket öppen attityd och information. Men av aspekterna säkerhet för förbandet och sekretess finns begränsningar för öppenheten. Alla kan inte få tillgång till den totala

helheten.

Jag skulle vilja ge rådet till nya chefer att ta djupa diskussioner kring mål, medel och metoder för att möta och motarbeta effekterna av frustration. Särskilt vill jag trycka på betydelsen av att chefer på alla nivåer vågar ta kampen mot frustration och inte bara skicka det besvärliga ärendet uppåt. Detta kräver från alla att våga ta två steg framåt när det blåser och att våga ta de besvärliga samtalen.

Vad bör underställas, t.ex. stabsmedlemmar, ge akt på i sina relationer till bataljonschefen?

Öppenhet; inte försköna läget inom sitt fögderi. Lojalitet mot chefen och uppdraget.

Börjar det svaja, våga ta samtalet med chefen och berätta vad som inte känns bra.

Bedömer Du själv att Du fått förblivande skador av PTS? Hur har Du själv kunnat bearbeta dem? Har veteransammanhållningen varit en läkande faktor? Har samhället bidragit till läkning av PTS?

Nej, jag tror inte det. Personligen behövde jag vid hemkomsten en längre tid på mig för att kunna vara glad. Det låg en sordin över humöret på något sätt. Men det gick över.

Två saker satte dock spår. Det ena var arbetsbelastningen att vara tillgänglig 24 timmar om dygnet under åtta månader. Ganska många nätter väcktes jag för att gå till lägesrummet och sätta mig in i en ny situation och ta beslut. Det slet stundtals hårt.

Ett annat sår satte en helikopterresa den 7 juni 1995 från Tuzla till Split. Jag var beordrad till Split för att redovisa planerna för en ”mycket snabb urdragning” från Tuzla-om-

rådet. Vilken materiel skulle tas med, vilken skulle förstöras på plats mm. Det var dåligt flygväder men vi kom iväg. Vi beordrades gå ner i Kiseljak för att ta med en skadad brittisk soldat som från Split skulle flygas vidare till England för vård. Soldaten var skjuten i huvudet och var nersövd. Jag hjälpte till att hålla dropp när han lastades in. Vi fick göra tre startförsök på grund av ovädret och varje gång lastades den skadade soldaten in och ut. Vid tredje försöket hade vi bara kommit upp när soldaten dog med princip huvudet i mina knän. Den upplevelsen sög duktigt under lång tid och sitter lite kvar än.

Hur bedömer Du försvarets nuvarande program för behandling av PTSD: Kamrattstöd, poliklinisk vård (förbandsplats), institutionsvård?

Det har hänt mycket positivt och jag har varit (och är fortfarande) inblandad i behandlingen av soldater med PTSD. De som jag pratat med känner stor trygghet och stöd i den vården de får. Jag hade dock en negativ upplevelse för ett halvt år sedan. En av mina soldater behövde hjälp och kontaktade mig. Jag ”mobiliserade” då min personalchef från Ba 04 och tillsammans sökte vi stöd från Högkvarteret för att lotsa frågan rätt. Tyvärr skickades vårt problem bara runt till olika aktörer där var

och en bedyrade att det inte var deras bord. Vi slussades även till veteranhandläggaren på hemförbandet utan resultat. Det sista beskedet var ”be soldaten ringa 1177”. Detta kändes ovärdigt och jag har på egen hand försökt att stödja soldaten så gott jag kan. Här skulle jag vilja se en attitydförändring. När någon ringer och behöver veteranhjälp, sug då åt er ärendet och lotsa sedan det rätt. Släpp det inte förrän det är i rätta händer!

Du har gjort ett återbesök i Bosnien. På vilket sätt har det bidragit till Din nuvarande situation?

Några år senare, under Ba 10 tid i Tuzlaområdet, fick jag möjlighet att göra ett återbesök. Det var således 1998 på sommaren. Jag kände att jag ville göra det, eftersom jag inte helt och fullt kunnat sätta punkt, och så kallat skriva epilogen.

Återbesöket gjordes som så, att jag fick militära handlingar och fordon, och kunde med ett eget program röra mig fritt dit jag ville komma. Mitt besök varade en knapp vecka och jag hakade på ett antal soldater från Ba 10 som varit med på tidigare missioner, och som ville delta. Vi besökte samtliga camper. Vi besökte platser som vi hade frågor kring, och där vi hade saker vi ville berätta för varandra. Det var Ribnica, Doboj, Gradacac, TAB:en, Y 02, R 16, T 18 samt berget Vis.

Vi besökte gamla vänner också. Självklart överraskade jag Dino som nu var nästan 10 år. Han hittade jag som en vettskrämd liten sexårig parvel i närheten av Tuzlas kolkraftverk när det besköts från den serbiska sidan. En städerska från missionstiden bjöd på middag tillsammans med sin familj hemma i Zivinice.

Vi drack pilsner i Gracanica tillsammans med dåvarande chefen 22.div, Hassan Mostarlic. När vi besökte R 16, undrade några bybor vilka vi var och varför vi var där. När jag berättade vem jag var, blev det fest arrangerad i byn med mat och slivo. Bara glada miner över återseendet. Vis var speciellt för mig. Jag hade sett så mycket ont komma från denna plats. Under missionen kände jag ett visst obehag när jag såg siluetten av Vis.

Den karaktäristiska siluetten av berget Vis där serberna hade infanteri, luftvärn och artilleri. Jag var med om flera beskjutningar från Vis som krävde dödsoffer. Den 9 oktober fick jag insatstillstånd med två amerikanska attackflygplan på ett hangarfartyg i Medelhavet. Kl 1550 slog vi ut de serbiska ställningarna och sen var det tyst från det berget

Samma känsla dök upp, när vi gick ner för landning på TAB:en och jag såg siluetten i flygplansfönstret. En knytning i magen helt enkelt. Jag hade efter våra insatser mot Vis, från serbisk media, fått beskedet att vi dödat ett stort antal muslimska civila. Jag ville åka dit och få svar. Man berättade på plats för mig, att de civila bosnierna som bodde i närheten av Vis, blev tvångsförflyttade därifrån långt innan vi gjorde insatserna. Serbiernas media-uttalanden var alltså osanna. Bara propaganda.

Uppe på Vis kunde man tydligt se spåren efter våra insatser. Amerikanarna hade en bas där, och de bjöd på hamburgare vid vårt besök. Vi satt och dinglade med benen över kanten och tittade på TAB:en och Tuzla när vi kände hamburgarna. På något sätt blev jag vän med Vis igen.

Återbesöket var sammantaget mycket nyttigt för mig. Vår återträff den 27 och 28 juni 2015, blev än mer betydelsefull för att kunna sätta punkt en gång för alla. Jag fick möjligheten att framföra alla de fakta som trillat in genom åren. Många fakta förklarade varför vår mission blev så komplex och svårbegriplig. Jag står än mer fast vid behovet av en opartisk utvärdering efter varje mission, som en del i att fylla de frågor vi soldater har rätt

till att få svar på. Jag är mycket tacksam över den uppskattning som visades från många av de återträffande veteranerna den där magiska kvällen. När jag förstod, att jag kunde bidra till fleras läkeprocess, genom att delge delar av min personliga dagbok var för mig inget svårt beslut. Jag öppnade dessa delar tillsammans med en del kommentarer i efterhand såsom bilden klarnat för mig själv.

Vad blev högt, heligt och omistligt för Dig under Din tjänstgöring i Bosnien?

En mycket stor fråga att svara på, men jag ska försöka sammanfatta.

Det mesta av det heliga och omistliga kom efter missionen i Bosnien betingat av tid till eftertanke, reflektion tillsammans med ledarmässig mognad. Under själva missionen kände jag trygghet i att den utbildning jag fått genom alla år hade varit rätt och riktig. Positiva och negativa erfarenheter från lång trupptjänst i bagaget hade en stor del i detta. Jag tror också att tjänstgöringen öppnade upp lite för att våga se sig själv med förtjänster och brister. Den förre detta buddismunken Björn Natthiko Lindeblad gjorde en intressant vinkling på att utveckla sig själv genom ett öppet sinne. Han skrev om att för sig själv tre gånger säga ”jag kan ha fel”. Att våga lyfta detta i sitt sinne och tre gånger för sig själv tänka ”jag kan ha fel”. Detta kan öppna upp för helt nya synsätt och förmågan att lösa problem på en annan planhalva än en envis självssäkerhet om att ”jag är chef och jag har därmed rätt”.

Det sista jag vill säga kring frågeställningen är insikten om att ta tillvara andras erfarenheter. Man brukar skämtsamt säga att de värsta skitstövlarna i en ny position är ens företrädare och efterföljare. Det är så grundligt fel. Uppdraget har lärt mig en mycket större insikt i uttrycket ”den som lyder råd är vis”. Det är ingen svaghet att utnyttja tillfällena att ställa massa frågor innan man tar över ett nytt uppdrag. Ha därför ingen alltför stor övertro på dig själv och resonera att ”jag vet nog hur detta ska hanteras”. Jag ska ge ett litet exempel. Innan avfärden till Bosnien blev jag kallad till försvarsministern. Han ville höra hur jag såg på mitt uppdrag och om jag kände tillit till den specifika utbildning vi fått. Det var ett bra samtal. Ministern avslutade med att fråga om jag hade några frågor till honom. Jag svarade lite äppelkäckt; nej det har jag inte. Det var med en titt i backspegeln mycket korkat av mig. Under och efter missionen kom jag fram till att jag inte bara borde, utan i stället skulle ha ställt ett antal viktiga och principiella frågor till ministern. Det hade underlättat missionens genomförande.

Från eldledare i Kustartilleriet till eldledare i Hemvärnet

När jag var liten ville jag bli militär precis som pappa. Jag fick flera gånger följa med honom till jobbet på P6 och det var en väldigt spännande miljö för en liten pojke. Med åren växlade intresset och det blev så småningom det andra familjeyrket snickeri som lockade. Intresset för det militära fanns dock kvar och när det var dags för mönstring gjorde jag en toppsatsning på träningen för att kunna välja det jag var mest intresserad av då, att bli fallskärmsjägare. Vid mönstringen i Kristianstad var alla mina testresultat på toppnivå men så kom kallduschen, jag hade synfel. Jag hade aldrig tidigare upplevt att jag hade några problem med synen så detta kom som en total överraskning och givetvis som en rejäl besvikelse. Med mina höga testresultat i övrigt fanns det dock gott om tjänster att välja på och jag ville ha en tuff tjänst, gärna en bit hemifrån. Mönstringsförrättaren föreslog plutonsbefäl inom markstrid på KA2 i Karlskrona och så fick det bli.

Direkt efter studenten våren 1992 från möbelsnickarutbildningen på Jakobskolan i Hässleholm ryckte jag in och påbörjade gröntjänsten och jag älskade det. När vi väl var klara med den inledande utbildningen så visade det sig att det inte skulle utbildas för markstrid under innevarande år och vi fick i stället välja mellan kustartilleripjä 12/80, robot 17 eller 12 cm granatkastare, GRK. Jag valde det sistnämnda och vi tre PB-elever som hamnat på GRK fick själva göra upp om vilka roller vi skulle ha, plutonchef, S-plats-

chef och E-gruppchef. Jag var lite sugen på rollen som plutonchef men det slutade med att jag tog eldledarrollen och det är jag väldigt tacksam för.

12 cm granatkastare m/41

Värnplikten på 14 månader flöt på och vi sköt otroligt mycket GRK. Tydligt var ammunitionen nästan gratis så det fanns inga begränsningar. Jag hade en äldre kapten som instruktör på e-sidan och han drillade mig på sitt eget lilla sätt. När jag inte var snabb nog med eldreglering så knackade han sin knoge i huvudet på mig: "Håkanson, vad blir det", "Håkanson, Håkanson..." som om det skulle få mig att tänka snabbare. Han hade också en annan rolig egenhet och det var placeringen av baskern på huvudet. Man kunde alltid avgöra hans humör och sinnesstatus genom att titta på baskerns placering. Vi brukade skoja om att han hade 100 olika sätt att sätta på baskern, helt beroende av humör.

Några andra minnesbilder från lumpen var när vi övade på att lägga eld över egen gruppering. Vi befann oss på någon av öarna i Karlskrona skärgård (har glömt vilken) och e-gruppen var placerad i en bunker med en smal öppning i huvudhöjd. Vi skickade eldkommando om en granat med målkoordinat 100 meter framför oss. Det var en spännande och samtidigt kuslig känsla när vi satt tryckta mot väggen i bunkern och hörde granaten vissla ner mot oss. Så fort vi hört detonationen gick vi upp i stående och mätte in träffpunkten på röken. 100 meter är ruskigt nära, det var en rejäl adrenalinhöjare kan jag lova.

Under vår slutövning i Skåne fick vi bland annat besöka Ystadbatteriet, en enorm anläggning under jord vars likheter man bara sett på film. Vi fick vara med på en förevisningsskjutning av batteriet och det var mastigt. När det var dags för vår egen skjutning var jag och e-gruppen placerade på en av de högsta silorna i Ystads hamn. Vår S-platsgrupp fanns placerad i Ystadbatteriets stridsledningscentral och detta är också en annan tydlig minnesbild från lumpen. Vi körde ju bara talsignalering på den tiden och inom GRK-plutonen hade vi utvecklat en egen, inte helt reglementsenligt, eldsignalering. Vad vi inte visste när vi låg på silon var att det var Ystadbatteriets signalist som satt och tog emot signaleringen i ledningscentralen under vår skjutning, vi trodde givetvis att det var S-platsgruppens egen signalist som vanligt. Vi sköt ut i havet utanför hamnen och när det var dags för vårt allra sista eldöppnande så skickade vi eldkommandot ”Vår sista påse gott och blandat”. I vår inofficiella eldsigna-

lering betydde en påse en eldstöt, och gott och blandat innebar blandat ögonblicks- och zonbrisd. Vi skickade en påse Gott & blandat på fiende helt enkelt. Vi satt länge och väntade och undrade varför det tog sådan tid innan vi fick kommandot Fyr. Vi var ju ett inkört och väloljat förband vid den här tiden så det borde gå på bara några minuter att skjuta på det sista målet. Till slut tog jag själv mikrofonen och ropade upp S-platsen med den lite syrliga frågan om varför det tog sådan tid. Jag möttes av en helt obekant röst som klargjorde att de minsann inte tagit emot något eldkommando men att man fått in något civilt samtal om en beställning av godis. Vi skickade en korrekt eldsignalering och sen pratades det inte mer om det så länge vi var i Ystad.

Pjäsen helt nedgrävd vid slutövning på Kabusa skjutfält 1993

En hel del av det vi gjorde under lumpen har jag så här i efterhand funderat kring utifrån reglementen och säkerhetsaspekter. Vi hade bland annat ett oljefat i förrådet där vi samlade alla överblivna krutladdningar från skjutningarna. Som jag nämnde så var 12-centimetersamunitionen näst intill gratis så vi sköt otroligt mycket. När vi hade gjort vår sista skjutning så hade vi under 14 månader fyllt ett halvt oljefat med krutladdningar. Våra

befäl ville inte säga varför och givetvis var det ingen som ifrågasatte detta. Sista veckan innan muck fick vi veta vad vi samlat dessa till. En ny kull värnpliktiga hade rykt in sedan en tid tillbaka och en av våra sista kvällar skulle de öva eldöverfall ute på fältet bakom regementet. Ett gäng soldater ur vår pluton hade under ledning av våra fänrikar varit ute och förberett innan de nya rekryterna anlände till eldöverfallsplatsen. På motsatt sida vägen hade man grävt ett hål stort nog för att rymma vårt oljefat. Sent på kvällen samlades vår pluton i förrådet där vi monterade stubin längs kanten på oljefatet och ner bland krutladdningarna. Oljefatet lyftes upp på en kärra och sedan smög vi ut mot grupperingsplatsen för eldöverfallet. Eller smög och smög, kärren gnisslade en hel del så posterna som låg i stridsställning hann nog uppfatta oss i god tid för att hinna få upp hela plutonen i stridsställning. Det var kolsvart ute så de såg nog inte vad som skedde på andra sidan vägen när oljefatet sänktes ned i hålet och stubinen slutligen tändes på. För den som inte är så insatt i granatkastare krävs kanske en förklaring här innan jag fortsätter med att avslöja vad som skedde. I granaten sitter bara en liten patron som vid avfyrning brinner av. Runt granatens stjärtfena sätter man på ett antal krutladdningar av bladkrut beroende av hur långt man ska skjuta, från en till åtta laddningar. Krutladdningarna brinner vid antändning ”långsamt” och skapar ett gastryck som skjuter i väg granaten. Hade krutladdningarna inte brunnit ”långsamt” hade man i stället fått en explosion i eldröret. Vi uppfattar ju själva inte detta förlopp som långsamt men så ser principen ut. Har man då skjutit en hel övning på korta

avstånd kan ni ju tänka er hur många krutladdningar det blir över. Nåväl, när väl stubinens gnistor nådde krutladdningarna blev det som om en jetmotor startat där i hålet. En kritvit eldpelare steg upp mot den becksvartha himlen med ett mäktigt, utdraget dån. Det var nog inte riktigt det som de nya rekryterna hade väntat sig och deras nattsyn var nog förstörd för resten av den övningen. Ja, även vi hade problem med nattorienteringen när vi skrattandes och jublandes sprang tillbaka till förläggningen.

Efter MUCK 1992 tror jag att jag var krigsplacerad i mindre än ett år innan brevet kom om att jag inte längre behövdes i det militära. En stor besvikelse då jag sett fram emot repövningar och att både få träffa gamla lumparkompisar och att få skjuta GRK igen. Den militära ”karriären” var över för min del, trodde jag i alla fall.

Tills en dag i början av 2018 då det dämpar ett brev från Försvarsmakten i brevlådan. *”Nu söker vi dig som erfaren eldledare...”*. Det var nästan så att hjärtat hoppade till och pulsen steg. Jag har aldrig funderat på att söka mig till Hemvärnet, det har bara inte känts lockande. Kanske för att jag, likt många andra, haft en förlegad syn på hemvärnet. Dessutom har jag varit engagerad i så mycket annat på min fritid så behovet av att göra något ytterligare har inte funnits. Men nu hade jag en förfrågan skickad direkt till mig om att gå med i Hemvärnet och ansluta till den nyligen uppsatta granatkastarplutonen i Rinaby. Det var nästan för bra för att vara sant. Det var ju detta jag saknat i så många år och

dessutom fanns det ju nu på min hemmaplan. Tyvärr var tajmingen inte den bästa med familj och barn så efter flera samtal med min fru bestämde jag mig för att tacka nej. Jag kunde dock inte släppa tanken på detta och ett år senare kände jag att livssituationen var en annan. Jag gick in på Mitt Försvarsmakten för att uppdatera mina uppgifter men innan jag hunnit klart blev jag upprindad av personal på Rinkaby. Snacka om sammanträffande! Jag anmälde mig och kort därefter genomfördes säkerhetsintervju hemma hos mig. Sen blev det en lång och seg väntan på besked. Jag hade siktet inställt på att genomföra intro i början av juni men veckor och månader gick utan besked. Efter kontakt med förbandet visade det sig att bollen låg hos kommunen och att det inte var så mycket att göra mer än att vänta. Till slut kom så beskedet och jag kunde skriva på hemvärnsavtalet och genomföra intro enligt plan. Det sista vår plutonchef sa åt mig var att ta det lugnt på introt, att svälja och inte gå i gång på befälens jargong eller hetsande. Det var en del av spelet för att gallra bort agnarna från vetet enligt plutonchefen och jag hörsammade hans tips. Det blev precis så som han hade beskrivit med ett stentufft befäl som gjorde klart för oss att vår huvuduppgift minsann inte var att söka efter försvunna personer eller släcka bränder utan det var att DÖDA. Kunde man inte förlika sig med den tanken var det vara att lämna in. Nåväl, jag har ganska lätt för mig att ta order och rätta in mig i ledet, tyckte faktiskt att det var ganska roligt att befinna mig i den situationen igen. Introt avklarades utan problem. Eller ja, inga problem för min del men min stridsparskamrat fick tyvärr avbryta

sin utbildning efter ett antal incidenter. Det var en äldre herre där minnet tyvärr började svikta vilket resulterade i att han hela tiden glömde säkra sitt vapen efter skjutning. Det blev några otäcka sekvenser på skjutvallen med osäkrat vapen riktat mot mig. För min egen del gick det ganska bra. Under första dagen gick man bland annat igenom det här med sociala medier och vad man inte skulle publicera. Dagen efter på skjutvallen lyckades jag skjuta i samma träffhåll på tavlan två gånger. Skjutinstruktören kommenterade det hela med att ”det där tar du ett foto på och lägger ut på Facebook, det är en order”.

Efter sommaren var det äntligen dags att ansluta till förbandet under min första KFÖ. Det var spännande när vi åkte ut till O-plats för att genomföra den första skjutningen. Då vi i e-gruppen redan hade tre eldledare och erfarna e-biträden och signalister så blev min roll mest att se och lära. Det första som slog mig var ljudet och tryckvågen från detonationerna och då sköt vi ändå bara med 8 cm eldrör. Övningen blev dock inte riktigt som jag tänkt mig då jag under ett grupperingsmoment började få kraftig smärta över bröstet. Jag försökte bita ihop men smärtan blev mer och mer intensiv och jag började bli rädd. Jag ropade till blågul instruktör och sedan blev det full fart runt omkring mig. Dagen innan hade vi haft sjukvårdsutbildning med bland annat hantering av bårtäcke och den kunskapen kom nu väl till pass i e-gruppen. Sedan följde en väldigt lång väntan på ambulans och jag frös som en hund trots att jag nog hade tre till fyra värmerockar runt mig. Efter 40 minuter kontaktades 112 igen för att un-

dersöka var ambulansen tog vägen men man möttes då av beskedet att inget larmsamtal hade inkommit. Alla hade trott att någon annan ringt varav inget larmsamtal hade gjorts. Detta innebar ytterligare 20 minuters väntan innan ambulansen anlände på skjutfältet. En väntan som också var tuff för förbandet då man inte visste vad som hade hänt mer än att ambulans var tillkallad. Det blev transport i högsta hastighet till CSK och därefter omfattande undersökningar vilka visade bristningar i muskulaturen mellan revbenen vilket kan ge samma smärta som vid hjärtinfarkt. Vi hade under den här övningen besök av en eldledare från granatkastarplutonen i Älvsborgsbataljonen, en gammal kustjägare. Han tog lite egna initiativ och beordrade dold framryckning till O-plats med all utrustning trots att vi inte förberett oss eller utrustningen för detta. Troligtvis var det belastningen under detta moment som orsakat skadan och kaptenen hade ganska dåligt samvete efter detta och har inte besökt oss fler gånger. Jag hade i alla fall tur och fick komma tillbaka till övningen redan nästa dag, om än som observatör. Det var min start i hemvärnet.

Sedan dess har dock övningarna flutit på bra. Vi ägnar mycket tid åt grenspecifik utbildning under våra KU-helger där vi ofta har en uppslutning på över 80%. Detta gör det roligt att delta både för oss inom plutonen och även för våra instruktörer. Vi får ofta höra lovord från blågul om att det är roligt att arbeta med oss under såväl avtalsdagar som under frivilliga utbildningsdagar just för att det är så god uppslutning. Vi skjuter också en hel del på Rinkabyfältet vilket är roligt. Det var ju det-

ta jag saknade under alla år utanför försvaret och att nu åter igen få ligga på O-plats och leda in eld är otroligt roligt.

O-plats vid Fårabäck riktning mot Åhus

Från vår O-plats vid Fårabäck har vi skjutit spräng och rök mot stranden och fältet närmast havet. Vi har skjutit lysbälte på natten kombinerat med zonbrisad över havet ca 800 meter ut från stranden.

Lysbälte utanför Åhusbryggan september 2021

Vid just detta tillfälle var det hög aktivitet i Facebookgruppen Åhus med omnejd med många kommentarer om vad det var som dånade och gjorde att husen skakade. Kombinationen av att skjuta zonbrisad där deto-

nationen sker någon meter över mark, att vi sköt ut över havet och med vindriktning in över Åhus, gjorde att effekten för Åhusborna blev minst sagt kännbar. Bland kommentarerna fanns givetvis missnöje (lite roligt att så många nyinflyttade i Åhus i området närmast fältet inte känner till att de bor granne med ett övningsfält) men majoriteten av kommentarerna såg positivt på en återupptagen övningsverksamhet i Rinkaby. Detta speglas ju såklart av det osäkra omvärldsläget och att många känner det som en trygghet att försvaret övar. Eller som någon uttryckte det, ”det är ljudet av frihet vi hör”.

Något som vi också övar en hel del på, framför allt inom e-grupperna, är i Strisim. Strisim är en förkortning på stridsledningssimulator och är ett otroligt komplext och avancerat system som vi har tillgång till i Rinkaby. Det kan enkelt beskrivas som ett datorspel DELUX där man i princip kan göra allt det som vi inom försvaret kan göra på riktigt. Spelälskande ungdomar hade nog gärna offrat sin högra arm för att få tillgång till denna anläggning som får Fortnite att blekna i jämförelse. Det vi på e-sidan tränar mest på

är såklart eldsignalering och eldreglering av indirekt eld. Det blir så mycket effektivare att träna med e-grupperna i Strisim där vi kan köra 10 moment på samma tid som vi gjort ett i verkligheten och givetvis utan kostnaden av att skicka i väg dyra granater. Tänk vilken skillnad mot e-simulatoren på A3 som jag övade i några gånger under min värnplik.

E-skiva och karta behövs även i Strisim

494 HVGRKpluton tillhör organisatoriskt 49 HVbataljon hemmahörande på Rinkaby. Krigsmässigt så är dock plutonen direkt underställd MRS och kommer att samverka med andra bataljoner i skarpt läge. Detta fick vi bland annat öva på under vårens KFÖ då vi samövade med en insatspluton under deras GU-slutövning i Skillingaryd. Det var en ny erfarenhet för oss i e-grupperna att följa insatsplutonens framryckning i intensiv strid och bistå plutonchefen med indirekt eld vid behov. Givetvis var själva skjutningen med GRK starkt tillrättalagd och med stort avstånd till framryckande förband men det gav ändå en känsla av ”the real thing”.

Lasermätning från O-plats i Skillingaryd

Övningsmomentet avslutades med att samtliga GU-soldater fick ansluta upp på O-plats för att se hur det ser ut med verkan i målet med ett GRK-förband. Alltid lika roligt att imponera på andra vapenslag med granatkastarnas förmåga.

Våren 2021 skulle den stora, internationella övningen AURORA genomförts vilket skulle bli ett sorts elldop för samtliga fyra HV-GRK-plutoner. På grund av pandemin fick övningen tyvärr ställas in till mångas besvikelse. Nu ser det dock ut som att KFÖ:n nästa år kommer att genomföras på ett liknande sätt, om än i någon mindre omfattning. Det kommer att bli en tuff och utmanande övning där samtliga avtalsdagar kommer att genomföras under samma övning, dvs 8–10 dagar beroende av befattning. Normalt sett genomförs hälften av avtalsdagarna på våren och hälften på hösten. Nu kraftsamlas det till en stor gemensam övning där vi förhoppningsvis får samöva med våra systerplutoner från Dalabataljonen, Älvsborgsbataljonen och Norrbottenbataljonen.

Vår pluton är sedan något år tillbaka fullt stridsduglig i alla funktioner. Vi är dock inte fullt bemannade och det sker ju en ständig rörelse inom Hemvärnet. Behovet av att fylla på med personal inom främst e-grupper och med bandvagnsförare finns fortfarande och det är därför glädjande att det varit ett så stort söktryck till Hemvärnet under året. Det börjar nu resultera i att vi får in ny personal som gått intro och som landar på våra olika befattningar i plutonen. Jag för min del är extra glad över att få in två nya medlemmar i 2:a e-grupp, en signalist och ett e-biträde då jag hittills varit ensam i gruppen och oftast fått öva ihop med 1:a e-grupp. Målet är att ha två e-grupper om sex personer vardera så att varje e-grupp kan delas i två omgångar med eldledare, e-biträde och signalist, för att på det viset kunna bistå annan bataljon på fyra fronter. Där är vi inte ännu men en god bit på väg. Själv kommer jag att leda in eld på Rinkabyfältet under många år framöver så hör du att det dunkar i huset så är det troligtvis jag och mina kollegor i 494 som står för underhållningen.

Eldledare i strid

Sergeant Rickard Håkanson
Eldledare 494 HVGRK

Utlandsbistånd

Norringarna Gunilla och Jan Appelqvist samt Ewa och Bertil Håkanson reser en del tillsammans. Våren 2019 bestämde vi oss för att nästa resa skulle gå till kanalöarna Jersey och Guernsey sensommaren 2020. Flyg, hotell, hyrbil och färja mellan öarna bokades sommaren 2019.

I januari 2020 slog pandemin till och innebar att vi fick boka om allt, först till hösten 2021 och ytterligare en gång till 2022 då resan verkligen blev av.

Under hela denna process fick vi bistånd från vår Norring i Jersey. I Norringen 2020 kan vi läsa Magnus Olssons berättelse. Han och hans familj är sedan drygt 12 år bosatt på Jersey och han var oss mycket behjälplig med bland annat lägesrapporter avseende inrese restriktioner och, under detta år, förslag på intressanta besöksmål som uppfyllde allas intressen – herrar Atlantvall, damer blommor och havsbad. Allt och mycket mer upplevdes med råge.

Vi blev mycket väl mottagna i deras hem och fick spisa både ostron, hummer och krabba.

Ostronen slinker ner. Från vänster Magnus Olsson, Jan Appelqvist och undertecknad.

När vi kom åter från vår fyradagarsutflykt till Guernsey träffades vi på nytt, nu på en gammal pub nära vårt hotell på norra Jersey.

Från vänster Ewa Håkanson, Gisela Olsson och Gunilla Appelqvist.

Förutom på Jersey har vi Norringar i Danmark (Åke Persson och Stefan Berlin), Norge (Per-Olof Bolestam), Tyskland (Einar Strömblad), Australien (Paul Frisk), Filippinerna (Kjell Lautrup) och Washington State i USA (Johan Victor). Önskar någon deras kontaktuppgifter finns de hos mig och förmedlas självklart först efter deras respektive godkännande.

Kanalöarna är beroendeframkallande och kanske styr vi kosan dit igen och då för att även träffa våra nya vänner, Gisela och Magnus.

Bertil Håkanson, bertil@ahus.net

NYTT OM NORRINGAR

60 år

0119 Bo Persson
0302 Per-Arne Davidsson
0412 Jan Wernerson
0413 Peter Jönsson
0422 Håkan Magnusson
0503 Tore Skärhed
0508 Mikael Pehrsson
0803 Bo Göran Evaldsson
0813 Lars Fockborn
0830 Patrik Andersson
0908 Rolf Jacobsson

70 år

0105 Gunnel Hansson
0117 Per-Åke Karlsson
0125 Hans Mossberg
0404 Roland Sjören
0506 Per-Åke Anderberg
0514 Anna-Maria Sand
0608 Hans Sjunnesson
0721 Jonas Sjöberg
0723 Ulla Wiberg
0912 Inge Johnsson
0921 Annemo Johansson
1020 Eva Ericsson
1027 Peter Carlsson
1201 Ernie Elofsson

75 år

0111 Leif Hansson
0408 Karl-Johan Svensson
0418 Håkan Klagsmark
0514 Ewa Nilsson
0522 Jan Appelqvist

0628 Jonny Björck
0804 Tommy Åkesson
0828 Tommy Jönsson
0829 Lennart Persson
0924 Berndt Berggren
1002 Sten Anders Hofvendahl
1012 Marie Tornberg
1102 Inga-Lill Rosqvist
1221 Jan-Erik Larsson
1231 Eva Hilm

80 år

0111 Christer Weidenmark
0118 Jan Seebass
0130 Leif Almqvist
0213 Sten Krondell
0423 Nils-Arne Bidsell
0524 Margaretha Waernulf
0527 Lars-Erik Olofsson
0617 Göran Lilja
0619 Leif Dahlqvist
0628 Jerker Ringström
0705 Tommy Lilja
0716 Benkt Ragnarsson
0719 Mårten Ohlsson
0723 Hubert Johansson
0812 Kent Åkesson
0818 Matts Olsson
0914 Leif Lindell
0919 Marianne Stenberg
1010 Lars Björck
1013 Gunnar Sjunnesson
1205 Barbro Johansson
1209 Ingrid Svensson
1215 Jan Björck
1219 Gunn Colliander-Magnusson

NYTT OM NORRINGAR

85 år

0108 Hasse Johansson
0407 Bengt Kittel
0504 Göthe Andersson
0608 Bertil Kleberg
0630 Jan Brandborn
0703 Lars Bråve
1015 Roland Appelqvist
1201 Claes-Göran Andersson
1223 Ove Johansson

0701 Alvar Alriksson
0716 Ann-Mari Åkesson
0901 Erik Rittbo
0922 Eva Borrström
1108 Karl-Erik Silhag
1221 Lars Lyzell

95 år

0202 Bertil Ingelsson
1024 Sven Månsson

90 år

0103 Åke Rosberg
0219 Bertil Johansson
0513 Barbara Westrup

100 år

0214 Margit Persson

TIDNINGSFOND och MINNESSTEN

Ännu ett år har vi glädjen att redovisa en lång lista av ädla givare.

ETT STORT TACK TILL ER ALLA. Tack vare Edra bidrag har ni nu denna årsskrift i Er hand. De influtna bidragen, stora som små, redovisas här i den ordning de influtit under tiden 2021-11-01 -- 2022-10-31.

Bo-A Wendt Hässleholm, Sven Fägerskjöld Nässjö, Lennart Nilsson Skövde, Börje Nilsson Kävlinge, Leif Jönsson Täby, Gert Larsson Ängelholm, Margaretha Hansson Kristianstad, Lars-Henning Persson Kristianstad, Christer Mjömark Sölvesborg, Gun Nilsson Malmö, Per Wickström Lund, Leif Jönsson Täby, Gunnel Bojs Kristianstad, Jan Seebass Åhus, Kjell Klemark Fjälkinge, Hans Arne Carlsson Osby, LG Hultberg Råå, Peo Malmsten Fjälkinge, Bertil Andersson Tyringe, Lars Erlandsson Uppsala, Carl-Johan Nilsson Åhus, Boo Nelson Åhus, Åke Johansson Åhus, Ulla och Lennart Persson Färlöv, Lars Stellan Jönsson Hanaskog, Sven o Birgit Almén Kalmar, Sten Krondell Rydebäck, Bo Hellström Koddeböke, Alf Jonasson Hässleholm, Mikael Rubin Trelleborg, John Erik Johansson Åhus, Mikael Persson Lund, Göran Johansson Skåne Tranås, Ingegerd Elofsson Kristianstad, Bo Bengtsson Åhus, Sven-Erik Olsson Kristianstad, Sven Giselsson Ronneby, Britt-Marie Lindau Kristianstad, Bo Karlsson Ljungbyhed, Börje Nilsson Kävlinge, Anders Fjelkner Åhus, Knut Ottosson Starfelt Ängelholm, Tommy Ericsson Kristianstad, Karl Gustav Engkvist Bjärnum, Sylve Svensson Tyringe, Mikael Johansson Helsingborg, Ingemar Nordström Växjö, Lars-Erik Olofsson Vinslöv, Barbara Westrup Åhus, Tore Skärhed Kristianstad, Olle Sandhaag Edsbro, Karl-Erik Malmberg Helsingborg, Göran Olsson Kristianstad, Sten Ekstrand Häljarp, Jonny Björck Blentarp, Lars-Erik Josefsson Bjärnum, Britt-Marie Eriksson Beda Kristianstad, Leif-Inge Nordström Tollarp, Bengt Kittel Sundbyberg, Lennart Nilsson Skövde, Bengt Mohlin Tollarp, Åke Knutsson Tollarp, Leif Nilsson Fjälkinge, Åke Wessberg Kristianstad, Rolf Olsson Hjärrup, Olle Hallberg Vellinge, Lars-Erik Widman Linköping, Åke Rosberg Hörby, Åke Salbrink Tollarp, Kaj Klemark Kungsbacka, Göran Jeppsson Klågerup, Bo Olsson Halmstad, Elisabeth Ask Lund, Tommy Höppner Bromölla, Christer Lundh Stockholm, Barbara Westrup Åhus, Karl Rosenqvist Malmö, Ann-Marith o Jan Andersson Kristianstad, Patrik Hansson Kristianstad, Göran Larsson Lund, Jan Bergström Brösarp, Paul och Suzanne Frisk Australien, Leif Almqvist Enköping, Göran Flyckt Åhus, Jonny Oddstig Åhus, Lars Bohman Tollarp, Ingalill o Kent Rosquist Sösdala, Jonas Mogvall Åhus, Lars-Henning Strand Broby, Göran Brobeck Kristianstad, Jörgen Persson Vaxholm, Lars-Olof Rubin Kristianstad, Nils-Arne Bidsell Simrishamn, Rolf Norrman Kristianstad, Leif Dahlqvist Åhus, Claes Dahlqvist Kristianstad, Gilbert Mossberg Skene, Kerstin Wilhelmsson Färlöv, Hans Egelborg Falsterbo, Sverker Göranson Stockholm, Bo Lönnblad Vällingby, Johan Nilsson Vinslöv, Ulf Krantz

Kristianstad, Åke Wessberg Kristianstad, Per-Olof Malmsten Fjälkinge, Per-Olof Hallqvist Lund, Ulla von Rosen Kristianstad, Mikael Persson Lund, Bertil Ingelsson Upplands Väsby, Knut Ottosson Starfelt Ängelholm, Kai Lodin Halmstad, Inger och Bertil Larsson Fjälkinge, Kaj Klemark Kungsbacka, Leif G Nilsson Fjälkinge, Roland Persson Bromölla, Bo Karlsson Ljungbyhed, Kent Helgesson Enköping, Bo Hellström Markaryd, Hans Engborg Falsterbo, Christer Mjömark Sölvesborg, Ingmar Nordström Växjö, Rolf Norrman Kristianstad, Peter Helgesson Åhus, Per Gustafsson Kristianstad, Jan-Axel Thomelius Söderköping, Gunnel Bojs Kristianstad, Göte Nilsson Halmstad, Ingemar Brostedt Malmö, Kerstin och Eric Rittbo Hörby, Elisabeth Goldstein Stockholm, Jan Brandborn Ängelholm, Nils-Bertil Göransson Sölvesborg, Ulla och Lennart Persson Färlöv, Claes Dahlqvist Kristianstad, Christer Weidenmark Visseltofta, Birgit och Sven Almén Kalmar, Lars Erlandsson Uppsala, Ingrid och Bertil Kleberg Kristianstad, Gunnel Malm Tollarp, Sonja och Göthe Andersson Kristianstad, Bo Lönnblad Vällingby, Bengt Ekström Ängelholm, Thore Skärhed Kristianstad, Ernie Elofsson Vinslöv, Lars-Henning Persson Kristianstad, Christer Berglund Uppsala, Marianne Stenberg Kristianstad, Åke Knutsson Tollarp, Rolf Kjellman Höllviken, Bengt Clausen Helsingborg, Bengt Kittel Sundbyberg, Karl Rosenqvist Malmö, Kjell Bengtsson Kristianstad, Jörgen Persson Vaxholm, Lars-Henning Persson Kristianstad, Lars Björk Kristianstad, Mats Welff Åhus, Nils-Arne Bidsell Simrishamn, Kenneth Svensson Rinkaby, Sven-Erik Olsson Kristianstad, Lars Björk Kristianstad, Håkan Birger Malmö, Tommy Åkesson Kristianstad, Bo Jönsson Kristianstad, Alf Jonasson Hässleholm, Tommy Jönsson Åhus, Lars Erlandsson Uppsala, Mikael Rubin Trelleborg, Ingrid och Bertil Kleberg Kristianstad, Ulla och Lennart Persson Färlöv, Leif-Inge Nordström Tollarp, Rolf Kjellman Höllviken, Jörgen Stålhammar Kristianstad, Sven Månsson Kristianstad, Eva och Lennart Eriksson Kristianstad, Anders Sifvertsson Åkersberga, Per-Olof Hallqvist Lund, Lars-Henning Persson Kristianstad, Göran Olsson Kristianstad, Gunnel Bojs Kristianstad, NN, Thore Skärhed Kristianstad, Karl-Erik Malmberg Helsingborg, Leif Almqvist Enköping, Rolf Olsson Hjärup, Bo Hellström Markaryd, Bo Lönnblad Vällingby, Göte Nilsson Hult, Hans Egelborg Falsterbo, Jörgen Persson Vaxholm, Lennart Nilsson Skövde, Rolf Norrman Kristianstad, Kjell Gustafsson Malmö, Mats Erik Nilsson Knislinge, Göran Larsson Lund, Kerstin Larsson Vinslöv, Britt-Marie Larsson Hässleholm, Åke Wessberg Kristianstad, Magnus och Ann-Britt Ugge Hässleholm, Per-Olof Malmsten Fjälkinge, Elisabeth Goldstein Stockholm, Roland Appelqvist Kristianstad, Göran Lindegårdh Solna, Lars Erik Svensson Kristianstad, Kent Åkesson Färlöv, Karl Rosenqvist Malmö, Sven-Erik Olsson Kristianstad, Ulla von Rosen Kristianstad, Christer Berglund Uppsala, Anita och Jörgen Lund Önnestad, Gilbert Mossberg Skene, Bo Karlsson Ljungbyhed, Arne Berntsson Kristianstad, Ingmar Nordström Växjö, Kaj Klemark Kungsbacka, Peter Carlsson Balsby, Cecilia och Jerker Westdahl Immeln, Ola Hallberg Vellinge, Per-Åke Anderberg Åhus, Leif Persson Bandhagen, Åke Svensson Kristianstad, Ewa och Bertil Håkanson Åhus.

MINNESSTEN

Följande föreningar, företag och personer har genom sina gåvor möjliggjort införskaffandet av en minnessten för utlandsveteraner.

Minnesstenen står rest i södra delen av Tivoliparken i Kristianstad.

Kamratföreningen Norra Skåningar, Fredsbaskrarna Skåne, Militärsällskapet i Stora Kronohuset, Wendistföreningen, Reservofficerarna i norra Skåne, Tommy Höppner Bromölla, Ewa & Bertil Håkanson Åhus, Sonja & Göthe Andersson Kristianstad, Ann & Sverker Göranson Stockholm, Lars Wemming Tollarp, Marianne & Claes-Göran Andersson Kristianstad, Per-Olof Malmsten Fjälkinge, Patrik Sellgren Rinkaby, Cecilia & Jerker Westdahl Immeln, Camilla & Jim Westdahl Immeln, Henrik Westdahl & Hanna Pedersen Immeln, Marcus Westdahl & Matilda Meimermondt Vaxholm, Thorsten Eskilsson Tollarp, Nils Gunnarsson Malmö, Mike Lindbergh Degeberga, Fredrik Holmberg Kristianstad, Roger Winell Åhus, Sven-Åke Sjöquist Kristianstad, Roland Appelqvist Kristianstad, Åhus Hamn & Stuveri AB, Bertil Kleberg Kristianstad, Stellan Hellberg Kristianstad, Anders Eriksson Rinkaby, Jörn Holmgren Kristianstad, Ronny Persson Glimåkra

Innehåll

Kamratföreningens ordförande	2
In Memoriam	4
Norringeåret som har gått	6
Nordiska kamratföreningsmötet i Finland	12
Försök med personlig utrustning på 1950-talet	14
Prov och försök i Skövde på 70-talet.....	23
Allan Mann - 100 år	31
Svenska pansartåg.....	40
Intervju med Göran Arlefalk.....	45
Eldledare i Hemvärnet	58
Utlandsbistånd.....	65
Nytt om Norringar.....	66
Tidningsfond och Minnessten.....	68
Innehåll	71

ÅHUS
TRYCKERI & SKYLT
– Närproducerat sedan 1902 –

